This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

849.95
S29

A 942,615

UNIV.
OF
MICH.

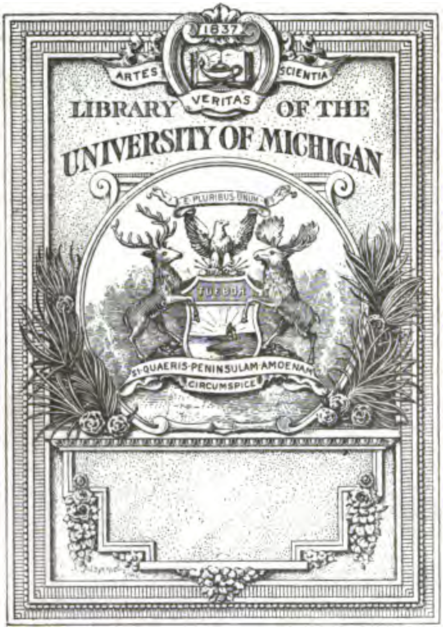
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

849,95
S29

Schädel,

Manual de fonètica catalana.

Manual de fonètica catalana

per el

Dr. B. Schädel
Privatdocent de filologia románica de l' Universitat de Halle (Alemanya)
Soci corresponent de la R. Academia de Bones Lletres de Barcelona

Cöthen (Alemanya)
Otto Schulze Verlag
1908

Dipòsit per Espanya:
Alvar Verdaguer, llibreria, Rambla del Centre 5
Barcelona

Herrn Professor Fritz Neumann

als Jubiläumsgabe

in Verehrung und Dankbarkeit gewidmet.

Taula.

Plana

Pròlec 1
Abreviacions 4
Introducció 5
Breu esplicació provisional de la transcripció adoptada dins aquest Manual 9

Capitol I.
Descripció dels orgues vocals 13
Tall vertical p' els orgues vocals 12

Capitol II.
Principis de destriament i de descripció dels sons catalans 24
A. Consonants i vocals 24
B. Destriament de les consonants 27
C. Destriament de les vocals 30

Capitol III.
Descripció sistemática dels sons de la llengua catalana 35
A. Consonants 36
I. Consonants billabials 36
II. Consonants llabidentals 43
III. Consonants linguodentals 44
IV. Consonants linguoalveolars 47
V. Consonants prepalatals 49
VI. Consonants mediopalatals 51
VII. Consonants velars 54
VIII. Consonants bilabiovelars 57

231633

Plana
B. Vocals 58
I. Vocals tivantes 58
II. Vocals relacsades 62

Capitol IV.
De l' entonació, durada i intensitat dels sons. Grupos d' expiració 69

Capitol V.
Exemples de transcripció fonètica i d' ortografia usual 75
J. Massó Torrents, Vagant per la montanya 76
Els segadors 80

Index 86

Pròlec.

Aquest *Manual* no tracta de les tramudanses dels sons, de llur desplegament de sigle en sigle, de llur cambi de comarca en comarca; no es un *Manual de Fonètica Històrica o Geográfica,* sino un *Manual de Fonètica,* axò es, que tracta de descriure 'ls sons qu' existexen avuy dins la llengua catalana i ses varietats locals, ficsantlos gráficament i classificantlos fins allá ont es possible dins l' estat present d' escorcoll.

S' endressa sobre tot a n-els catalans que volen escriure exactament llur llengua, per exemple, per replegar materials per compilacions filològiques. Els-e dona 'l *Manual* les eynes manuals que amb esplicacions bones d' entendre qualsevol pot aprendre aviat de manetjar. Particularment p' el *Diccionari de la Llengua Catalana* qu' abrassará 'l tresor de tots els dialectes, es absolutament indispensable, que en les diferents comarques els nombrosos colaboradors transcriguen les paraules, no segons les regles de la llengua escrita, sino just axi com les pronuncia la gent inculta, no am l' alfabet usual, sino fonèticament.[1])

[1]) El per que veyaulo § 4.

Es una condició sine qua non, per axò, que 'l *Diccionari* p' el futur escorcoll filològich de la llengua catalana i sos dialectes [1]) resulti un opulent tresor de traball eficaç i durador i que la seua importancia per la ciencia i la cultura nacional de Catalunya representi una recompensa plena i justa del traball ple de sacrifici de Mn. Alcover i sos feels.

Aquest *Manual* s' endressa ensems també a n-els estrangers, que volen sapiguer quins sons posseex el catalá i com se pronuncien correctament. Els-e será un guia, que fins ara els-e faltava.

No obstant, no posseim avuy de cap dialecte catalá, ni tampoc de la llengua literaria de la gent ilustrada una Fonologia completa i enllestida segons els principis i conexements de la fonètica moderna, les afirmacions de la qual podrien emprarse en sentit pedagògic dins aquest breu *Manual.* Que no esperi ni 'l catalá que li citem una sèrie completa d' exemples de totes les comarques i dialectes, ni esperi l' estranger un sistema definitiu de regles sobre les questions, quant ell ha de servirse dels diferents sons. Falta encara un traball molt gros que dur a cap, especialment de part dels catalans metexos, dins tots els dominis dialectals, abans que la fonètica catalana sia coneguda amb aquesta perfecció. El *Manual* va a facilitar aquesta feyna, a

[1]) Am lo ben intès: no 'l dialecte local com el parla en les comarques la gent ilustrada, sino la parla vulgar del pagès, del pastor, del vinyòvol, del feyner, de les dones incultes y noys del poble bax.

guanyar per ella nous colaboradors i amics, pero de cap manera a fer la tentativa de que ell sòl dugui a cap aquest traball.

Per acabar, es per mi un dever molt agradós agrair a mon docte amic Mn. Alcover la benevolensa i l' interés am que s' encarregá d' enllestir la forma esterna d' aquest Manual i de traduirne bossins de l' alemany en catalá i d' unificarhi l' ortografía.

El Dr. D. Isidro Villá, metge-assistent a la nostra Clinica de nirvis, d' una manera amabilissima ha fixat am mi la terminología fonètica, que fins avuy, per lo que jo hi sé, no existia dins la llengua catalana; i amb un interés infatigable m' ha reproduida la seua pròpia pronuncia, de tal manera que he pogut completar les observacions fonètiques que jo vatx fer a Catalanya metex. També a ell corals mercés!

Halle a. S. (Alemanya), estiu de 1908.

Bernhard Schädel.

Abreviacions.

En lo següent significa

Fon. = Transcripció fonètica.

Ort. = Maneres de representar el sò en la ortografía usual.

Ex. = Exemples.

Tr. = Transcripció segons altres sistemes. Cito no més els sistemes que posseexen una extensió notable dins la filología románica, es a dir

- B. = Sistema de E. Bœhmer, veyau *Romanische Studien, ed. Bœhmer,* I, 295—301.
- A. = Sistema de G. J. Ascoli, veyau *Archivio glottologico italiano, ed. Ascoli,* I (1873), XLII—LIV.
- G. = Sistema de J. Gilliéron, veyau *Atlas linguistique de la France, Notice servant à l'intelligence des cartes,* Paris 1902, p. 19.
- Ph. = Sistema de l'Association phonétique internationale, veyau *Exposé des principes de l'Ass. phon. int.,* p. 5—9.

Totes les paraules tancades dins claus axi [. . .] son transcrites fonèticament. Els exemples en ortografía usual son sense claus.

Bax del titol *Faltes dels estrangers* entenim dins el Cap. III, no aquelles faltes qu' alguns principiants que saben qualque bocí de catalá, cometen i que no 's deuen més que a l' ignorància, sino més tost aquella pronunciació deficient dels sons catalans de part dels estrangers, que, si hi cauen, es que tal sò no existex en l' idioma foraster. Aquestes faltes son allò que 'l filòlec pren per *substitució de sons.*

Introducció.

Escriptura i sons. Essència i necessitat de la transcripció fonètica.

§ 1. *Transcripció fonètica* es un sistema per la representació dels sons d' una llengua o d' un dialecte local, que a tot aquell que no parla tal llengua o dialecte com a llengua materna i fins-i-tot que no l' haja sentida parlar may, procuri una idea exacta de la manera com s' hi pronuncien les paraules i les frases.

§ 2. Por que tal sistema i la seva aplicació conseguesca aquest fi, s' es mester que cumplesca les següents condicions:

1. Tot signe gràfic, sempre qu' es usat, no ha de representar més qu' un sò, i sempre 'l metex, — i per lo tant, no ara un, i suara un altre.
2. Els signes que no son pronunciats, axò es, que no representen cap sò, no s' han d' escriure.
3. Tot sò, sempre que ocorre, no ha d' esser may representat més que per un signe, i sempre 'l metex signe, i no ara per un i suara per un altre.

4. Tot sò qu' es pronunciat, s' ha de representar amb un signe especial; i axí no ha de quedar cap sò sense grafiar.

§ 3. Cap d' aquestes quatre condicions fonamentals se cumplex en les ortografíes ordinaries que s' usen avuy a Catalunya am diferents variants.[1]) Just alguns exemples ben triats basten per posarho a la vista:

1. El signe *a* representa en la paraula *trobar* el sò [a], en la paraula *caxa* el sò [ạ] i en la paraula *malalt* el sò [ą̣], per lo matex tres sons diferents. La condició 1) queda axí sense cumplir.

2. El signe *u* dins la paraula *guerra,* el signe *h* dins la paraula *foch,* el signe *r* dins la paraula *trobar* no son pronunciats. Per lo metex no 's cumplex la condició 2).

3. El sò [k] es representat dins el mot *foch* p' el signe *ch,* dins el mot *camí* p' el signe *c,* i dins el mot *que* p' el signe *qu.* Per lo metex no 's cumplex la condició 3).

4. El sò [y], que entra en les paraules *feel* [fəyę̣ł], *obeex* [u̥ƀəyę̣š], no es representat gráficament per un signe. Per lo metex no 's cumplex la condició 4).

Consequentment l' ortografía ordinária no pot servir p' el fi espressat dins § 1.

---

[1]) Lo metex esdevé a les ortografíes de les llengues francesa, italiana, castellana, alemanya, inglesa etc.

§ 4. En oposició a n-els sistemes d' escriure usuals hi ha la transcripció fonètica, tal com tot seguit l' esposam i esplicam. S' entén per si metex lo indispensable qu' es la seva aplicació, sempre qu' es incondicionalment necessari qu' aquell qui lletgex la paraula escrita, sápia com se pronuncia. L' estranger qu' estudia la llengua catalana, no veu per l' ortografia ordinária com ha de pronunciar tot allò. Al contrari, les transcripcions fonètiques, que per exemple se posen dins una gramática per aclarir i precisar els sons, instruexen aquell aviat i exactament respecte de tal punt. Per l' interés de l' estudi práctic i científic del catalá a l' estranger, es de llamentar qu' encara no hi haja cap gramática catalana ni cap diccionari catalá am transcripcions fonètiques. Si n' hi hagués que 'n duguessen, no serien estats possibles molts d' errors que 's cometeren els primers anys en la filología románica, moltes de descripcions fonamentalment falses de la pronúncia catalana qu' encara avuy están esteses entre 'ls filòlecs estrangers. Pero fins-i-tot p' els catalans metexos es d' una gran importància que l' escriptura de tots els materials destinats a l' escorcoll filològic sia fonètic. Puys sols l' escriptura fonètica pot donar exactament el mot am tots sos diferents matissos de pronunciació que sovint varien d' una comarca a un' altra. Si, per exemple, a Esterri o Alacant transcrivim fonèticament una llista de paraules o una poesia tal com el poble les pronuncia a n-aquelles poblacions, axí un filòlec

catalá a Barcelona o un francès a París o un japonès a Tókio pronunciará, amb aquella transcripció, tals paraules i tal poesia just axi com les pronuncia el poble bax d' Esterri o d' Alacant, sempre que 'l filòlec conega la significansa i la clau del sistema de transcripció emprat; i fins-i-tot un filòlec que d' assí a cinc cents anys estudiy el catalá d' ara, axí matex el pronunciará sempre just igual.

Ara si a Esterri o a Alacant escriuen am l' ortografía ordinária el parlar del poble, a-les-hores el filòlec de Barcelona, si hu lletgex, ho pronunciará malament, axò es, no com pronuncien a Esterri o a Alacant, sino com a Barcelona, i el francès i el japonès encara hu pronunciarán més malament, i p' el filòlec d' assí a cinc cents anys tal escrit será completament un enigma, com ho es desgraciadament per nosaltres en molts de punts la pronunciació catalana d' un período molt enrera, per exemple del sigle X, XI o XII.

D' axò resulta que la transcripció fonètica i sols ella, a dir ver, está cridada a donar a conèxer la paraula parlada del poble catalá de totes les comarques am tots llurs sons, am totes les gradacions dels sons, am totes llurs belleses acústiques; está cridada a conservar tot axò per tots els temps a venir pera aquells que 's vullen prendre la molèstia d' estudiar el sentit del sistema emprat per axò.

I si d' aquexa manera una grandiosa abundáncia de cabal fiolològic com la que 's replega p' el monumental diccionari de Mn. Alcover, es transcrita segons

un sistema fonètic uniform, a-les-hores Catalunya emprará un procediment que a Italia, França, Suissa, Alemanya, Bèlgica, Rumenia i Nort-Amèrica se practica per semblants estudis, fa molts d' anys, am resultat, i que desgraciadament dins Espanya es casi desconegut.

Desd' ara i d' una manera qu' esperam que la comprendrá tothom, s' esposará un sistema de transcripció axí, acomodat a n-el catalá, fundat i aclarit demunt la fisiologia dels orgues vocals i demunt una divisió fonètica dels sons catalans fins avuy coneguts, i illustrat tot amb exemples práctics.

Fassa Deu que doni 'ls fruyts que son d' esperar.

Breu esplicació provisional de la transcripció adoptada dins aquest Manual.

§ 5.

El signe	s' ha de pronunciar com la lletra
[p]	*p* en cat. *pare.*
[b]	*b* en cat. *bona nit, blanch*; cast. *buenas, brazo*; franc. *boir*; it. *bello.*
[ƀ]	*b* en cat. *faba*; cast. *haba.*
[m̥]	(veyau Cap. III, nº 4)
[m]	*m* en cat. *mare.*
[f]	*f* en cat. *foc.*
[v]	*v* en franc. *vin.*
[t]	*t* en cat. *temps.*
[d]	*d* en cat. *banda*; franc. *dire.*
[s]	*s* en cat. *sant.*

[z]	*s* en cat. *casa*; franc. *maison*.
[đ]	*d* en cat. *cadena*; cast. *venido*.
[l̥]	(veyau Cap. III, nº 13)
[l]	*l* en cat. *blanch*; cast. *lazo*.
[n̥]	(veyau Cap. III, nº 15)
[n]	*n* en cat. *noy*.
[ṙ]	*r* en cat. *pare*.
[r̥]	(veyau Cap. III, nº 18)
[r]	*r* en cat. *ara*; cast. *padre*.
[r̄]	*r* en cat. *rey*; cast. *rumbo*.
[č]	*ig* en cat. *maig*; *ch* en cast. *mucho*; *c* en ital. *cento*.
[ǧ]	*j* en cat. *jove* (al principi de frase); *g* en ital. *gente*.
[š]	*x* en cat. *caxa*; *ch* en franc. *chaise*; *sc* en ital. *scendo*.
[ž]	*j* en cat. *pujar*; franc. *jour*.
[k′]	(veyau Cap. III, nº 25)
[g′]	(veyau Cap. III, nº 26)
[χ]	(veyau Cap. III, nº 27)
[y]	*y* en cat. *feya*; *ill* en franc. (parisenc) *bataillon*.
[l̥′]	(veyau Cap. III, nº 29)
[l′]	*ll* en cat. *llum*; cast. *llamar*.
[n̥′]	(veyau Cap. III, nº 31)
[n′]	*ny* en cat. *any*; *ñ* en cast. *año*; *gn* en franc. *digne*; ital. *ogni*.
[k]	*c* en cat. *casa*.
[g]	*g* en cat. *gos*.
[ǥ]	(veyau Cap. III, nº 36)

[ɫ̥] (veyau Cap. III, nº 37)
[ɫ] *l* en cat. *nadal.*
[η̥] (veyau Cap. III, nº 39)
[η] (veyau Cap. III, nº 40)
[w̥] *u* en cat. *suau.*
[w] *vu* en cat. *divuyt.*
[i] *i* en cat. *fira.*
[ẹ] *e* en cat. *fer*; ital. *vedo.*
[e] (veyau Cap. III, nº 45)
[ę] *e* en cat. *veu*; ital. *bello.*
[e̦] *e* en mallorquí *deu* (10).
[ạ] *a* en cat. *caxa.*
[a] *a* en cat. *casa*; cast. *casa.*
[ą] *a* en cat. *nadal*; franc. *pâle.*
[o̦] *o* en mallorquí *sol.*
[ǫ] *o* en catalá *foch, cosa*; franc. *mort*; ital. *cosa.*
[o] *o* en cast. *cosa.*
[ọ] *o* en cat. *sobre*; franc. *chose*; ital. *sole.*
[u] *u* en cat. *puig*; *ou* en franc. *jour.*
[i̥] (veyau Cap. III, nº 56)
[ẹ̥] (veyau Cap. III, nº 57)
[e̥] (veyau Cap. III, nº 58)
[ę̥] (veyau Cap. III, nº 59)
[ạ̥] (veyau Cap. III, nº 60)
[ǫ̥] (veyau Cap. III, nº 61)
[ọ̥] (veyau Cap. III, nº 62)
[u̥] (veyau Cap. III, nº 63)
[ə] *a* en cat. *fadrí.*

Tall vertical p' els orgues vocals.

1. traquea.
2. laringe.
3. cordes vocals.
4. glòtis.
5. epiglòtis.
6. faringe.
7. fosses nasals.
8. cavitat bucal.
9. paladar.
10. vela del paladar.
11. gargamelló.
12. paladar dur.
13. alveols.
14. llengua.
15. arrel de la llengua.
16. part superior de la llengua.
17. punta de la llengua.
18. dents (incisius).
19. llabis.

Advertència: Pregam el lector que lletgesca en veu alta tots els exemples citats en els capítols que seguexen, pera compendre millor els sons. Els experiments descrits s' han d' efectuar amb els propis orgues vocals.

Els nombres del text se referexen a la adjunta representació dels orgues vocals.

Capitol I.

Descripció dels orgues vocals.

§ 6. Tota parla consisteix en fer sortir ayre dels pulmons, produint al matex temps fonemes a un o varis llocs del conducte que segueix la corrent d' ayre.

Entenem per fonema, tant els elements acústics de que 's compòn la parla humana, com tot altre fenòmen acústic produit per nostres orgues vocals, que com p. e. tossir, no s' emplea en la parla.

§ 7. L' ayre passa a través de la **traquea** (1) (fr. *trachée,* it. *trachea,* al. *Luftröhre,* llat. *trachea*) arribant a la part superior d' aquesta, axamplada en forma d' embut: la **laringe** (2) (fr. *larynx, nœud de la gorge,* it. *laringe,* al. *Kehlkopf,* llat. *larynx*). Entre els tendrums que constituexen la laringe se troben dues membranes movibles, elástiques i estensibles en forma de llavis, anomenades les **cordes vocals** (3) (fr. *cordes vocales,* it. *corde vocali,* al. *Stimmbänder,* llat. *ligamenta vocalia* o *ligamenta*

glottidis). Entre aquestes dues membranes se troba una obertura d' amplária variable, la **glòtis** (4) (fr. *fente vocale*, it. *glottide*, al. *Stimmritze*, llat. *glottis vocalis*).

§ 8. Les cordes vocals están en posició horizontal. La corrent d' ayre que puja, se topa amb elles perpendicularment. Degut a sa elasticitat i movibilitat, les cordes vocals poden pendre diferentes posicions. Tothom que vulga jutjar amb exactitut els sons d' una llengua, es absolutament indispensable que 's fassa cárrec d' aquestes posicions.

a) Les cordes vocals poden estar relacsades i prou separades una d' altra. La corrent d' ayre que surt, no trobant cap impediment, en passar la glòtis, no produex cap fonema en la laringe. Si nosaltres p. e. respiram am la boca oberta ó tancada, ó bé si entelam un vidre, prenen les cordes vocals aquesta posició de repós i d' aquesta manera l' ayre surt sense produir cap fonema.

b) Les cordes vocals poden estar tivants y forsa acostades l' una de l' altre. Axis la glòtis adquireix la forma d' una escletxa que oferex un obstacle a la corrent d' ayre, la qual, forsant el pas, frega els marges de les cordes vocals fentlas vibrar y produint axis una sèrie de vibracions rápides i iguals. D' aquesta manera s' origina un fonema: un tò musical. Si tancam la boca y al mateix temps cantam una nota musical qualsevulga, aparex aquest tò aillat. Com en tots els tons musicals, la

altura del tò dependex també aqui del nombre de les vibracions. Aquest ùltim está en relació inversa de la longitut de les cordes vocals. Com les dones y els noys tenen una laringe mes petita i les cordes vocals son mes curtes qu' en els homes, es natural que les seves veus sigan també mes altes. Ademés, en un mateix individuu, el nombre de les vibracions de les cordes vocals pot esser mes gros ó mes petit segons que les cordes estiguin mes ó menys tivants. Aixis nos trobam en condició d' emplear diferentes altures del tò en la llengua parlada, axo es, de modularla musicalment.

c) Si les cordes vocals están separades una d' altra solament la mitat, la glòtis se troba no mes una mica oberta. En els marges de les cordes vocals incompletament tivantes, no s' hi origina cap tò musical, sino un soroll fricatiu, la forsa i carácter del qual dependex de la obertura de la glòtis. Aquest fonema apareix, quan exalam am forsa ó bé quan parlam estant enregullats.

§ 9. D' aquestes tres posicions de les cordes vocals, entren en la fonètica catalana solsament la primera i la segona. El tò musical produit en la posició b) està compres en un gran nombre de fonemes, entre altres en les vocals *a, e, i* etc. ó en les consonants *b, m, l, n.* Anomenam aquest tò **sò de la glòtis** (al. *Stimmton*) i a tot fonema que contingui aquest sò, donam el nom de **sonor** (fr. *sonore,* it. *sonoro,* al. *stimmhaft*).

Per altre part podem produir fonemes sense que 'l sò de la glòtis aparega; la posició de les cordes vocals i la forma de la glòtis es en aquest cas la descrita en la lletra a). Un fonema sense 'l sò de la glotis, s' anomena **sort.** Fonemes sorts no son un sò musical, sino un soroll bucal produit per una fricció. S' originen p. ex. entre la llengua i les dents, si pronunciam [s] en la paraula *sol*; se produexen entre 'ls incisius superiors y 'l llavi inferior quan pronunciam [f] en la paraula *foch.*

§ 10. Com a fonemes fonamentalment diferents tenim doncs de distingir continuament:

1) **Tons musicals** (Ex.: qualsevulga tò cantat am la boca tancada).

2) **Sorolls bucals** (Ex.: el fonema [s] en cat. *sol,* fr. *soir,* ó [š] en cat. *matex,* fr. *chanter*).

3) **Fonemes mistes** que contenen el sò de la glòtis y al matex temps el soroll bucal (Ex.: el fonema [z] en cat. *casa,* fr. *maison,* o [ž] en cat. *la jove,* fr. *le jour*).

§ 11. Com en tots els fonemes existents en la llengua catalana, se troben sons bucals de varies classes, podem dividir tots els fonemes, segons que estiguin ó no acompanyats del sò de la glòtis, en sonors y sorts.

Son **fonemes sorts** p. e. [s, š, f, k, t, p].

Els **fonemes sonors** corresponents son [z, ž, v, g, d, b].

Sempre que 's descrigui fonèticament un sò d' una llengua, s' ha d' indicar si es sort o sonor y l' estranger qu' aprèn la pronunciacio catalana, té de ficsarse bé pera emprar el sò de la glotis en el lloc precís.

L'impressió que'l sò sonor i'l sort fan a la nostra orella, es molt diferent: en el fonema sonor la corrent d' ayre deu vèncer una resistència, tant a la glòtis com a qualque indret de la cavitat bucal, mentres que a n-el fonema sort (soroll bucal tot sol) falta l' obstacle de la glòtis. Per consegüent, en el derrer cas la corrent d' ayre surt de la boca am major intensitat. Un fonema sort sona doncs més fort que un fonema sonor. Pot un assegurarse comparant la paraula catalana *casa* (am [z]), am la castellana *casa* (am [s]) ò bé articulant les series [szszszsz . . .] ò [fvfvfvfv . . .]. En la descripció popular dels fonemes, com generalment se fa en les gramàtiques d' escola, no fonamentades en la fonètica, se distingex sovint entre *suau* y *fort* (fr. *doux* — *fort*, it. *dolce* — *forte*, al. *weich* — *hart*). Despres d' haver coneguda l' essència del sò de la glòtis hem d' evitar aquestes denominacions inexactes.

§ 12. Si volem fer constar si un fonema qualsevol del catalá o d' un' altra llengua es sonor o sort, farem les següents proves:

1a. El fonema que estudiam, el pronunciarem lo més clar possible; al matex temps ficarem els dits al forat de les dues orelles.

Si, en articular el fonema, oim un brunzit com el que produexen les abelles, allavores el fonema es sonor. Si no oim el brunzit, el fonema es sort.

Aquesta prova es de gran importáncia, no solament per el catalá que vol descriure fonèticament els fonemes de la seva llengua, sino per l' estranger

qu' aprèn la pronunciació catalana ó vol assegurarse en cada fonema si empra ò no correctament el sò de la glòtis. Ademés, té de verificar aquesta prova primerament per fonemes articulats separadament, després per paraules pronunciades a poc a poc.

2a. Pera comprovar el resultat farem la **prova del cant**: tot fonema sonor pot esser cantat ab qualsevol tò musical ó segons una melodia. En aquesta prova, es precis que la durada del fonema se puga prolongar a voluntat, com per ex. en [a, e, m, n, l, etc.]. Els sons esplosius, que son de durada limitada (veyau plana 26), malgrat esser sonors, dificilment poden esser cantats, p. ex. [b, d, g].

Tots els fonemes sorts, no poden esser cantats, p. ex. [s, š, f].

Pera assegurarse de la manera com en la parla están distribuits els fonemes sonors y sorts, se canta a poc a poc el comensament dels *Segadors* emprant els dos mètodes descrits més amunt. El resultat es el següent (els fonemes sorts, no cantables, están impresos en lletra groxuda):

*Catalunya, **c**om**t**a**t** gran,*
***q**ui **t**' ha vi**s**ta ri**c**a y **p**lena!*
*Ara 'l rey no**st**re senyo(r)*
*de**c**larada n**s** **t**é la guerra.*
*Bon **c**o**p** de **f**al**ç**, de**f**enso(r)**s** de la **t**erra!*

Nota 1a. El grau en que una llengua es cantable dependex sens dubte de la frequència relativa dels fonemes sonors que posseex. Si observam i contam els fonemes que s' empren en la conversa tirada, obtenim p. ex. el següent resultat:

entre mil fonemes continuus en trovam de sonors i cantables en la llengua francesa **760**, italiana **770**, alemanya **734**. La diferència entre 'l catalá, que 'n té més que l' italià, es a dir,: **793**, y 'l castellá que 'n té en terme mitx no més **712**, es molt gran. D' aquesta manera, potser, s' esplica el fet de que per els estrangers el catalá soni molt més melodiós y més dols que 'l castellá.

Nota 2ª. La pronunciació dels sons sonors en catalá no oferex cap dificultat als francèsos y als italians. Se comprèn, perque aquests dos pobles posseexen dins llur propi idioma i en llurs dialectes la major part d' aquests sons. Per el contrari el castellá que aprèn el catalá, troba en aquest punt grosses dificultats. Com ell en la seva llengua no posseex la forma sonora [ž, ǧ] dels fonemes [š, č], li es imposible d' articular els fonemes catalans [ž, ǧ, ǧǧ, dz, ddz] que p. ex. no oferexen la més petita dificultat tant als francèsos com als italians. Com a prova d' axò, fan pronunciar al castellá aquesta frase: *setze jutges menjen fetge d' un penjat*, en la qual es precis pronunciar correctament els seguents fonemes: [ddz — ž — ǧǧ — ž — ǧǧ — ž]. Un castellá adult no 'ls pronunciará may correctament.

L' alemany trova, en estudiar la pronunciació del catalá, com a fenomes que per llur sò de la glòtis li oferexen certa dificultat, els metexos qu' en el francès i italiá, es a dir [b, g, d, ž, ǧ] i ademés, com en castellá [ƀ, đ]. Vegis aquests fonemes en la esposició següent.

§ 13. Part-demunt les cordes vocals se troben en la laringe dues membranes de forma semblant, les **cordes vocals superiors** (fr. *ligaments supérieurs de la glotte*, al. *obere ó falsche Stimmbänder*, llat. *ligamenta ventricularia*), les quals no contribuexen per res en la producció de fonemes y per axò les passarem per alt.

§ 14. La corrent d' ayre, un cop passada la laringe, se troba am l' **epiglòtis** (5) (cast. *epiglotis*, fr. *épiglotte*, it. *epiglotta*, *epiglottide*, al. *Kehldeckel*, llat. *epiglottis*), la qual, en respirar i en parlar, está sempre uberta y per axò tampoc servex pera la producció de fonemes. Solament quant fem els moviments de deglució, s' abaxa com una cubertora tapant la laringe. D' aquesta manera la protegex de que no-hi entri cualque cosa de lo que 's menja o 's beu. Els aliments llisquen per sobre l' epiglòtis, com si fos un pont, y s' afiquen dins el canó de menjar.

Nota. Si menjam y parlam a la vegada, correm doncs un gran perill d' ennuegarnos, degut a que, en empassarnos el menjar, l' epiglòtis no está encara completament tancada. Deslliuram la laringe dels cossos estranys que 's troven entre les cordes vocals i l' epiglòtis, comprimint la corrent d' ayre que 's troba sota les cordes vocals tancades i espel·lint-lo després obrint les cordes momentaniament. Axis pitjam el cos estrany cap amunt y el fem sortir de la laringe. Del matex medi ens servim per deslliurar les cordes vocals de mucositats. El fonema esplosiu que d' aquesta manera s' origina, se 'n diu tossir.

Sobre un fonema fisiologicament parescut qu' els Alemanys especialment produexen al comensar la pronunciació d' una vocal inicial en les llengues romániques, també en la catalana, veyau *O. Jespersen*, *Lehrbuch der Phonetik*, Leipzig und Berlin 1904, § 76.

§ 15. Un cop sortida de la laringe, la corrent aérea arriba a la **gorja** o **faringe** (6) (cast. *faringe*, fr. *pharynx*, *arrière-bouche*, it. *faringe*, al. *Rachen*, llat. *pharynx*), la part posterior de la cavitat bucal

que 's pot veure ab un mirall obrint la boca i pronunciant ben clar *a*.

§ 16. Desd' aquest punt se troben a la disposició de la corrent d' ayre dos camins per sortir defora. Pot passar o bé através de les **fosses nasals** (7) (cast. *fosas nasales*, fr. *fosses nasales*, it. *cavità nasale*, al. *Nasenhöhle*, llat. *cavum nasi*) solament o bé per la **cavitat bucal** (8) (cast. *cavidad bucal*, fr. *cavité buccale*, it. *cavità della bocca*, al. *Mundhöhle*, llat. *cavitas buccalis*) també solament, o bé per tots dos a la vegada.

§ 17. Les dugues cavitats se troben separades per el **paladar** (9) (cast. *paladar*, fr. *palais*, it. *palato*, al. *Gaumen*, llat. *palatum*), la part posterior del qual, **la vela del paladar** o el **paladar posterior** (10) (cast. *velo del paladar*, fr. *le voile du palais*, *palais mou* ò *postérieur*, it. *velo pendulo*, *parti molli del palato*, al. *Gaumensegel*, *weicher Gaumen*, llat. *velum palati* ó *palatinum*), acaba a n-el **gargamelló** (11) (cast. *úvula* ò *campanilla*, fr. *luette*, it. *ugola*, al. *Zäpfchen*, llat. *uvula*).

§ 18. Per sortir la corrent d' ayre existexen doncs les següents possibilitats:

1.) La corrent d' ayre passa no més per les fosses nasals. La vela del paladar penja relacsada y la boca se troba tancada. Axò té lloch quant respiram normalment ò bé quant pronunciam els fonemes [m] o [n].

2.) La corrent d' ayre passa solament per la cavitat bucal. La vela del paladar se troba allavores alsada y tanca el pas através de les fosses nasals. Axò ocorre, quant pronunciam la major part dels fonemes, p. ex. [a, i, f, k].

3.) La corrent d' aire passa per la cavitat bucal y per les fosses nasals al metex temps. La vela del paladar penja relacsada com en el primer cas, però la boca se troba oberta, dexant axís el pas lliure a la corrent d' ayre. Axò passa quant el francès articula una vocal nasal, p. ex. [ą̃, ę̃] en les paraules *ange* [ą̃ž], *bien* [byę̃] etc.

En catalá no s' hi troben aquestes vocals nasals.

Nota. Entre les posicions de la vela palatina descrites en els nombres 2) y 3) existexen també en váries llengues romániques posicions intermediáries. La corrent pot emprar, com en 2) el pas de la boca, sortint no obstant a causa d' un alsament incomplert de la vela palatina, quant menys en petita part, per les fosses nasals. Axò té lloch, quant *parlam de cap de nas*, axò es quant fem sortir una mica d' ayre p' el nas, en pronunciar vocals bucals ò orals. Aquest grau lleuger de nasalisació existex també en catalá, p. ex. en la articulació de [ə] final en certes comarques (Cap. III, nº 64).

§ 19. En passar la corrent d' ayre la cavitat bucal, se troba amb els següents orgues, les funcions dels quals son d' importáncia estraordinária per la parla.

El **paladar** (9).

S' esten desde 'l gargamelló (11) fins als incisius superiors. Hi distingim les següents parts

a) el **gargamelló** (11),

b) la **vela** (10),

c) el **paladar dur** (12) (cast. *paladar duro*, fr. *palais moyen*, *dur*, it. *parti ossute del palato*, al. *mittlerer Gaumen*, *harter Gaumen*, llat. *cacumen*).

d) els **alveols** (13) (cast. *alveolos*, fr. *palais antérieur*, *le devant du palais*, it. *palato anteriore*, llat. *alveoli*). Aquesta es la part més anterior del paladar dur situada quasi verticalment.

La **llengua** (14) es l' orgue més important; de la seua movilidat facilment ens en donam conte, i per axò ha proporcionat el nom a la parla. Mitjansant un sistema muscular, estraordinariament complicat, la llengua pot adquirir les posicions més diferentes y posarse en contacte am totes les demés parts de la cavitat bucal desde 'l gargamelló fins a les dents. Hi distingim

a) l' **arrel de la llengua** (15) (cast. *la base*, *la raiz de la lengua*, fr. *la base*, *la racine de la langue*, it. *radice della lingua*, al. *Zungenwurzel*, llat. *radix linguae*).

b) la **part superior de la llengua** (16) (cast. *el dorso de la lengua*, fr. *le dos*, *le milieu de la langue*, it. *il dorso della lingua*, al. *Zungenrücken*, llat. *dorsum linguae*).

c) la **punta de la llengua** (17) (cast. *la punta de la lengua*, fr. *la pointe de la langue*, it. *punta della lingua*, al. *Zungenspitze*, llat. *apex linguae*).

Les **dents** (incisius) (18).

Els **llavis** (19).

Capitol II.

Principis de destriament i de descripció dels sons catalans.

A. Consonants i vocals.

§ 20. Molts de gramátics que no 's preocupen gayre de la fonètica moderna ni de la fisiologia dels sons, dividexen els sons d' una llengua en consonants, axò es, sons que sols poden pronunciarse am l' aussili d' un altre sò, y vocals, que per si metexos se poden pronunciar.

Aquesta definició tan antigua es fonamentalment falsa. ¿Aont hi ha res que m' aturi a mi ni a negú de pronunciar totes soles, sense aussili de cap altre sò les consonants [f, v, m, n, l, r, š, ž etc.]? Aquests gramátics anomenen les vocals també *sonants* perque sonen per si metexos. ¿Que vol dir *sonar*? Si vol dir esser perceptible a l' orella, a-les-hores son també *sonants* les consonants [f, s, m etc.], les quals poden esser pronunciades ben totes soles i percebudes per sí metexes. I si *sonar* significa anar acompanyat del sò de la glòtis (veyau § 9), si significa la vibració de les cordes vocals, a-les-hores sonen les consonants sonores, com [m, n, l, ž etc.] tant bé com les vocals [a, i, u etc.].

No existex per lo metex tal diferència entre consonants i vocals. Abdues maneres de sons poden pronunciarse per si metexes; el sò de la glòtis, la sonoritat que tenen les vocals, al menys les catalanes,[1]) es una senya que duen ensems moltes de consonants. (Que 's fassa *la prova del cant* per [a, ę, ǫ] etc. i per [ž, m, n, l]. El resultat es el metex.)

§ 21. La sola diferència fisiològica entre les vocals i les consonants es la següent: en la pronuncia de les vocals la cavitat bucal no oferex cap obstacle a la corrent d' ayre. Está uberta i, prenent diferents formes, com una cambra de ressonáncia, varia el tò que produexen les cordes vocals, el sò de la glòtis.

En la pronuncia de les consonants el pas a través de la cavitat bucal es

1.) o forsa estret. En aquest cas frega la corrent d' ayre de diferent manera a n-el punt aont té lloch l' estrenyedat. En resulten sorolls bucals de moltes de maneres, p. ex. [s, f, š, r, l]; el distintiu de tots ells consistex en que llur durada pot engrossirse tot lo que 's vulla; per axò s' anomenen **sons contínuus.** Els sons contínuus poden esser *sorts* com [s, f, š] etc. ó *sonors* com [z, v, ž] etc.

2.) o completament tancat. A n-aquest cas la corrent d' ayre queda un moment tallada per produir, en la desfeta de la tancadura, una petita

---

[1]) En altres idiomes hi ha també vocals sense 'l sò de la glòtis (vocals sordes).

esplosió. El fonema que 'n resulta s' anomena **sò esplosiu.**

Exemples: [p, t, k]. També 'ls sons esplosius poden esser sorts, com [p, t, k] ó sonors, com [b, d, g].

Nota 1ª. Per comprendre exactament la diferencia entre 'ls *sons continuus* i els *esplosius*, que 's pronunciin aqueys boldrons de fonemes:

1. [asa, afa, aša, ara, ala]
2. [apa, ata, aka].

A la sèrie 1) pot un, mentres li duri l'alé, allargar tot quant vulla la duració de la consonant: [asssssss... a, affffff... a, aššššš... a, arrrrrr... a, alllll... a]. A la serie 2) es impossible tal allargament.

Nota 2ª. Aduc en la restreta durada dels sons esplosius es possible un allargament. Succeex axò tot allargantse una mica la tancadura que preceex a l'esplosió; l'espay de temps entre la formació de la tancadura y la seva desfeta resulta amb axò més gros que lo acostumat. Tals sons esplosius estesos, allargats, els-e diu l'italiá en les paraules *fatto, appo, sacco*, etc.; l'alemany, el francès i el castellá lliteraris no posseexen cap sò esplosiu allargat, però sí el catalá, v. gr. a n-els mots *setze* [sẹddzə], *jutge* [ǧuǧǧə], *poble* [pǫbblə].

§ 22. Si volem per lo metex definir breument la diferència entre vocals i consonants, porem dir:

Les vocals son fonemes, que llur sò de la glotis, per les diferents posicions de la cavitat uberta i funcionant com a caxa de ressonáncia, adquirex diferents gradacions de timbre, i amb aquestes no 's troba cap soroll bucal.

Les consonants son sorolls bucals, ó contínuus ó esplosius, que 's poden formar tant bé amb el sò de la glòtis com sense.

B. Destriament de les consonants.

§ 23. Si volem conèxer i definir exactament una consonant, necessitam donarli una denominació, en la qual vaja inclosa una resposta precisa a les questions següents:

1) ¿Es sonora o sorda?
2) ¿Com es articulada? (*Manera d' articulació.*)
3) ¿Aont es articulada? (*Lloc d' articulació.*)

Una descripció que passi per alt qualsevol d' aquests punts, es incompleta, insuficient, sense valor.

Sobre la diferència entre consonants sonores i sordes veyau § 11, 12.

Manera d' articulació.

§ 24. Com ja vérem dins el § 21 pot una consonant esser o contínua ó esplosiva.

De consonants contínues n' hi ha diferents categories.

1) Formam una estrenyedat dins la cavitat bucal, a travès de la qual fem passar la corrent d' ayre; i se forma un soroll senzill fricatiu, qu' anomenam sò **fricatiu** (en francès *consonne fricative,* en al. *Reibelaut*). Exemples [f, s, z, š, ž].

2) Formam una estrenyedat de tal manera que la punta de la llengua s' apoya ó a les dents ó a un punt del paladar anterior, am lo qual la corrent d' ayre se veu forsada a passar fregant per les voreses de la llengua; i resulta axi una manera

especial de sons fricatius qui s' anomenen **sons laterals** (en francès *latérales,* llat. *marginales*). Exemples [l, ł, l'].

3) Formam un' estrenyedat també per via d' un orgue tan facilment movible com el gargamelló ó la punta de la llengua. En aquest cas la corrent d' ayre imprimex a l' orgue un tremolor, una vibració; i en resulta un sò **vibrant** (en al. *Zitterlaut*). Exemples [r, r̄].

4) Un' altra casta de consonants contínues hi ha, que tenen am les consonants esplosives la propiedat comuna de que per llur producció es necessari el tancament complet de la cavitat bucal, i que ensems se diferèncien per llur nasalitat dels sons fricatius, vibrants i laterals (integrament o̦rals, veyau § 18, 2). Son axò les **consonants nasals**. La cavitat bucal es completament tancada, la vela del paladar está baxada, i l' ayre entre la vibració de les cordes vocals surt p' el nas. Exemples [m, n, n′, η].

5) Un aplec de consonant esplosiva i fricativa i per lo metex un fonema combinat son les **consonants africades** (llat. *affricatae*). Se componen d' una esplosió, am la qual no acaba 'l fonema, com en [p, t, k], sino que seguex a n-el metex lloc el corresponent sò fricatiu. Exemples [č, ğ].

§ 25. Resultat: segons la manera d' articulació distingim les següents categories capitals de consonants:

consonants *esplosives*
„ fricatives }
„ laterals } *contínues*
„ vibrants }
„ nasals }
„ *africades.*

Lloc d' articulació.

§ 26. L' esplosió, la fricció, la vibració, la tancadura provenen, segons varem veure, de que dins la cavitat bucal se forma un obstacle. Aquest obstacle se fa sempre a un punt precisament determinable de la cavitat bucal.

Si se forma

1) entre 'l llabi superior i l'inferior, resulta una **consonant billabial.** Ex.: [p].

2) entre les dents de demunt i el llabi inferior, resulta una **consonant llabidental.** Ex.: [f].

3) entre la punta de la llengua i les dents, resulta una **consonant linguodental.** Ex.: [s].

4) entre la punta de la llengua i els alveols, resulta una **consonant linguoalveolar.** Ex.: [r].

5) entre la part anterior de la llengua i la part anterior del paladar, resulta una **consonant prepalatal.** Ex.: [š].

6) entre la part superior (plá) de la llengua i el paladar dur, resulta una **consonant mediopalatal.** Ex.: [y, k'].

7) entre l' arrel de la llengua i la vela del paladar, resulta **una consonant velar.** Ex.: [k, g].

8) tant bé entre 'ls dos llabis com entre l' arrel de la llengua i la vela del paladar, resulta **una consonant bilabiovelar.** Ex.: [w].

C. Destriament de les vocals.

§ 27. La característica de les vocals es la formació d' una caxa de ressonáncia dins la boca. Per llur divisió es decisiva la forma d' aquesta caxa de ressonancia. Ella dependex de la posició de la vela del paladar, dels llabis, de la llengua i de les dues mandíbules.

§ 28. Que la posició de la vela del paladar determina la distinció entre vocals nasals i orals, ja hu hem vist (§ 18). En catalá se tracta només de **vocals orals.**

§ 29. Si tiram una mica els llabis endevant, de manera que sols hi quedi una petita obertura rodona, obtenim **vocals arrodonides.** Si, per altre part, la configuració de l' obertura de la boca no 's tramuda, obtenim **vocals no arrodonides.** Que 's pronuncii i se compari [u, ọ, ǫ] (arrodonides) am [i, ẹ, ę] (no arrodonides), tot mirantse dins un mirall.

§ 30. La llengua influex en la configuració de la caxa de ressonancia, acostantse ja la part de devant, ja la part de derrera, ja cap de les dues, a n-el paladar.

a) si s' alsa la llengua de devant, obtenim les **vocals anteriors** (en fr. *voyelles d'avant* ó *palatales*; en al. *Vorderzungenvokale*). Ex.: [ẹ, i].

b) si s' alsa la llengua de derrera, obtenim les **vocals posteriors** (en fr. *voyelles d'arrière* ó *vélaires*; en al. *Hinterzungenvokale*). Ex.: [u, ọ].

Qualsevol se 'n pot convèncer am l' ajuda d' un mirall.

§ 31. Ademés del punt de la part superior de la llengua que s' acosta a n-el paladar, mentre se produex una vocal, es important també la **mida** d' aquest acostament, axò es, la **distancia entre la part superior de la llengua i el paladar.** D' aquexes distáncies, que dependexen també d' una major o menor abertura de les mandíbules, n' hi pot haver un nombre illimitat. En la llengua catalana però, n' hi ha sols un nombre limitat.

Quant més s' alsa la llengua de devant ó de derrera, més **tancada** es la vocal produida; quant més poc s' alsa la llengua, més **uberta** es la vocal formada.

Per conèxer l' amplária de l' abertura, que 's posi 'l dit demunt la llengua y que 's pronunciin unes despres de les altres [i, ẹ, e, ę, ę̣] i [u, ọ, o, ǫ, ǫ̣].

§ 32. Ordenant ara amb un *schema* les vocals catalanes tant segons el grau de llur *abertura* ó *tancament,* com també segons llur carácter com a *vocals anteriors* i *vocals posteriors,* i com *arrodonides* i *no arrodonides,* resulta la següent figura.

Schema I (*Vocals tivantes*).

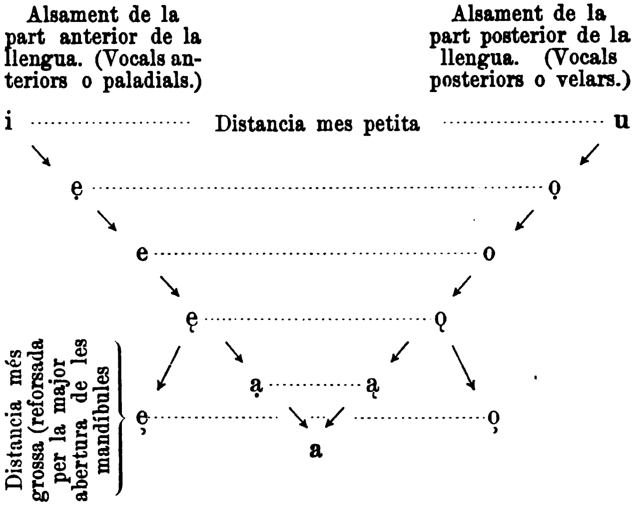

La distancia entre 'l punt alsat de la llengua i el paladar se fa sempre mes grossa segons la direcció de la fletxa. Si en la pronunciació d' aquexa sèrie de vocals un apoya suaument un llapis llarc demunt el plá de la llengua i l' assegura am dos dits de la man dreta devant els llabis, qualsevol se pot convèncer facilment de la variació de tal distancia.

D' aquexes vocals son arrodonides: [u, ọ, o, ǫ, o̦]
no arrodonides: [i, ẹ, e, ę, e̦, ạ, a, ą].

§ 33. Totes aquestes vocals son produides amb una estensió notable dels respectius muscles dels orgues vocals. Les anomenam per axò **vocals tivantes** (fr. *voyelles tendues*). Com a tals son idèntiques a les vocals del francès, italiá i castellá, que son igualment tivantes.

§ 34. El catalá posseex, però, ademés d' aquexes vocals tivantes una segona sèrie de vocals, que son produides amb els muscles més o menys relacsats i se pronuncien en les silabes no accentades. Anomenam aquexa segona categoría **vocals relacsades** (fr. *voyelles relâchées*) i les representam posant un ̥ devall els signes de les vocals tivantes.

§ 35. Teorèticament se pot imaginar la següent sèrie de vocals relacsades, que 'l lector pot produir pronunciant les corresponents vocals tivantes breument i amb una estensió dels muscles mes petita.

Schema II (*Vocals relacsades*).

(L' ordre es el metex que en lo Schema I.)

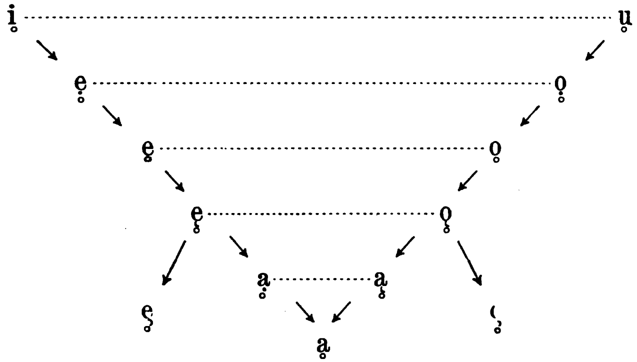

D' aquexes son arrodonides: [u̥, o̥, o̥, o̥, o̥].

§ 36. Dins els dialectes catalans n' hem trobades de vocals relacsades fins ara les següents:

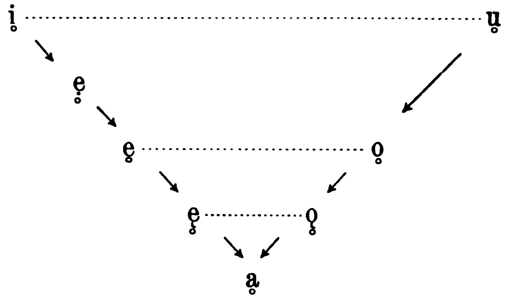

Dins la ressenya sistemática no més donarem exemples d' aquestes. Es molt verosimil que dins les variedats de la llengua catalana, fins avuy no escorcollades encara, existesquin també les altres vocals relacsades.

Pertany a la categoria de les vocals relacsades una vocal, que dins el catalá pren en tot concepte una situació aillada, que no demostra ni alsament de la llengua adevant ni aderrera, la vocal [ə]. Veyau § 47, n⁰ 64.

§ 37. Si volem determinar am quines vocals de les qu' acabam d' ordenar sistematicament, son idèntiques les vocals de qualque paraula catalana segons la pronuncia de qualque comarca o de qualque individuu, es incondicionalment necessari, no sols sapiguer exactament quina significansa tenen els signes vocals fonètics, emprats més amunt, sino també conèxer en la paraula que s' ha d' escriure fonèticament, el grau de tancament ó d' abertura de la vocal i sentir tot d' una si tal vocal es tivanta

o relacsada, si es arrodonida ó no arrodonida. Per axò cal una bona orella musical i un cert exercici, que qualsevol, encara que no siga filòlec, pot molt bé apropiarse per via de la següent ressenya i una exacta observació de les seves particularitats.

Capitol III.

Descripció sistemática dels sons de la llengua catalana.

Els lectors catalans d' aquex Manual, particularment aquells que pronuncien el catalá segons la pronuncia de les comarques valenciana, pirenenca, rossellonesa, de les Balears o d' Alguer, els-e fatx avinent que 'ls exemples que jo cit am transcripció fonètica, sempre que no 's fa notar espressament lo contrari, pertenexen a la pronúncia que brolla de la boca d' un catalá barceloní ilustrat. El qui posseex aquexa pronuncia metexa, per estar segur, en la següent descripció sistemática, a n-e quin sò o matis de sò me referesc, lo més avengut es que lo primer pronunciy fort, en veu alta, l' exemple de que 's tracti, per entendre am tota exactitut demunt el fonament de la seua pròpia pronúncia les meues esplicacions teorètiques. Un mallorquí, un valenciá, un rossellonès al contrari, si procedia axi, respecte de molts de sons o d' exemples, cauria en error per motiu de la seua pronúncia de tals exemples,

que 's decanta de la barcelonina. Per aquests tals el camí pràctic es el contrari: els-e cal, prezindint de la pronúncia local llur, primerament pronunciar exacte el sò corresponent segons la descripció que jo don fonamentada demunt la fisiologia dels orgues vocals, per comprendre dit sò fonèticament.

A. Consonants.

§ 38. *I. Consonants billabials.*

1. La consonant billabial explosiva sorda.

Fon.: [p]. Ort.: *p, b.*

Ex.: *pago* [pagu̥], *palma* [pąɫmᵊ], *palla* [pal'ə], *pais* [pəis], *pagés* [pəžęs], *paret* [pərę̨t], *pex* [pęš], *pudent* [puđęn], *poal* [pwąɫ], *mapa* [mapə], *plou* [pl̥ǫu̥], *primer* [pr̥imę], *Josep* [ğu̥zęp], *filosop* [fi̥lu̥zǫp], *adop* [əđǫp], *corb* [kǫr̥p], *corbs* [kǫr̥ps], *aixamplar* [əšəm̥pl̥a].

Hi ha qu' observar que la *p* final en l' ortografia ordinaria representa el sò [b], si la paraula següent commensa amb un sò sonor, v. *cap bou* [kab bǫu̥], *cap gat* [kab gat], pero *cap sac* [kap sak]. D' altra banda, el sò [p] en la grafia ordinaria s' escriu devegades am *b*, p. ex. a n-els mots *absolt* [əpsǫɫ], *abstenir* [əpstəni], *abstracte* [əpstr̥aktə], *observar* [u̥psərƀa], *observació* [u̥psərƀəsyǫ], *obscur* [u̥pskur].

Faltes dels estrangers: En les altres llengues romániques literaries [p] se pronuncia exactament com en catalá. Ben diferent de [p] es el sò alemany [p], en l' articulació del qual seguex a la desclosa

de l' occlusió (esplosió) una forta aspiració [p^h], la qual no ocorre en catalá i s' ha d' evitar absolutament. Lo metex succeex amb els sons [t] i [k], que l' alemany aspira igualment. La diferència entre la pronúncia románica de [pa, ta, ka] i l' alemanya se funda en que en la románica en la desclosa de l' occlusió les cordes vocals tot d' una se clouen i comensen a vibrar per produir la vocal que seguex, mentres que en la pronúncia alemanya entre una i altra funció (producció de la consonant i de la vocal) se passa una mica de temps, durant el qual la corrent d' ayre frega les cordes vocals que s' acosten a poc poc i se produex un sò aspirat. Per evitar axò, que s' avesi l' alemany sovint a la pronunciació aviada de [papapapa . . .], [totototo . . .], [kekekeke . . .].

Tr.: B., A., G., Ph.: [p].

2. La consonant billabial explosiva sonora.

Fon.: [b]. Ort.: *b*, *v*.

Ex.: *babau* [bəƀau̥], *babieca* [bəƀyȩkə], *bacallá* [bəkəl'a], *bala* [bạɫə], *bescuyt* [bəskui̥t], *bestia* [bȩstyə], *biaix* [bi̥ạš], *blanch* [blaŋ], *boca* [bǫkə], *bomba* [bǫmbə], *bras* [bras], *bresca* [brȩskə], *brunsir* [brunzi], *bunyol* [bu̥n'ǫɫ], *bou* [bǫu̥], *advent* [ədbȩn], *considerable* [ku̥n̥si̥đərabblə], *diable* [dyabblə], *afable* [əfabblə], *dexeble* [dəšȩbblə], *fibla* [fibblə], *noble* [nǫbblə], *doble* [dǫbblə], *poble* [pǫbblə].

El sò [b] no s' ha de prendre p' el sò fricatiu [ƀ] (nº 3), i en catalá sols existex en els casos següents:

1) A principi de paraula

a) si la paraula comensa una frase o vé deprés d' una pausa del parlar, p. e. *bestia* [bęstyə], *bresca* [brę̧skə], pero *una bestia* [unə ƀęstyə], *la bresca* [lḁ ƀrę̧skə].

b) si la paraula que li va devant acaba en *m* o *b*, p. e. *un bescuyt* [um bəskui̥t], *cap bestia* [kab bęstyə], etc.; pero *tres besties* [trę̧z ƀęstyəs], *el bras* [eł ƀras] etc. derrera altres consonants.

2) A l' interior d' una paraula després de [m] i sovint després de [s], p. e. *bomba* [bǫmbə], *bisbe* [bizbə] (i [bizƀə]).

El sò [b] existex a l' interior d' una paraula també devant [l], però llavò se pronuncia axamplat, axò es, s' allarga una mica més l' occlusió que precedex a l' esplosió. Un tal axamplament el representam fonèticament posant dues vegades la lletra: *noble* [nǫbblə] etc. Devora aquexa pronúncia axamplada de la [b] devant [l] n' hi ha un' altra sense sò de la glòtis, molt estesa en català: *poble* [pǫpl̥ə], *dexeble* [došę̧pl̥ə] etc.

Faltes dels estrangers: [b] es idèntic am la [b] francèsa i la [b] italiana, lo metex que la [g] i la [d] catalanes am les corresponents francèsa i italiana. Els pertanyents a abdues nacions no cometen cap falta en la producció d' aquests tres sons. Al contrari els representants de certs dominis dialectals alemanys sols després d' un exercici molt llarc arriben a porer articular amb el sò de la

glòtis [b], [d], [g]. Es que pronuncien casi [p], [t], [k] en lloc d' aquelles altres sons. Per evitarho ha mester l' alemany aprendre abans els aplecs de sons [mb], [nd], [ηg] tal volta en [mba], [nda], [ηga], aont procuri decantar el sò preliminar de [m, n, η] a poc poc sens alterar la sonoritat de [b, d, g].
Tr.: B., A., G., Ph.: [b].

3. La consonant billabial fricativa sonora.

Fon.: [ƀ]. Ort.: *b, v.*

Ex.: *un abre* [un aƀrə], *cabra* [kaƀrə], *abadia* [əƀəđiə], *abaixar* [əƀəša], *avens* [əƀęn̥s], *abatre* [əƀatr̥ə], *abocar* [əƀu̥ka], *una vegada* [unə ƀəgađə], *portaba* [pu̥r̥taƀə], *la vaca* [la̦ ƀakə], *gabaig* [gəƀa̦č], *una bresca* [unə ƀręskə] (pero *un bresol* [um brəsǫł]), *caball* [kəƀal'], *cabell* [kəƀęl'], *pebre* [pęƀrə], *malba* [ma̦łƀə], *una bona nova* [unə ƀǫnə nǫƀə], *no vuy beure* [nǫ ƀuy ƀęu̥rə].

Aquest sò no s' ha de prendre ni per [b] (nº 2), qu' es un sò esplosiu ni per [v] (nº 7), qu' es llabidental. De manera qu' un catalá metex, que resulta desorientat per l' estat de confusió de les ortografies ordinaries, cal que 's prevenga per no fer confusions en haver d' escriure fonèticament la seua llengua.[1]) Per distingir la manera d' articulació de [b] i [ƀ],

---

[1]) Veyau per ex. P. Fabra, *Contribucio*, p. 19, aont diu: „b: es la b de *cambi* e la de *rebi*.“ Axò no es exacte. En Fabra i amb ell tot catalá pronuncia [kambi] amb [b], pero [r̄ęƀi] amb [ƀ].

compari 'l catalá del continent am molta de cura *bala* [bąłə], *bestia* [bęstyə], *boca* [bǫkə] (tot axò pronunciantho a principi de frase) amb *una bala* [unə ƀąłə], *una bestia* [unə ƀęstyə], *la boca* [lą ƀǫkə] (pronunciantho sense pausa entre l' article i el sustantiu).

P' el mallorquí qu' encara té la llabidental [v] (veyau nº 7) es més gros el perill de confusió.

Faltes dels estrangers: Ni 'l francès ni l' italiá posseexen [ƀ] en llur llengua, tan poc com l' alemany del Nort. Ells sustituexen per axò sovint malament, sense notarho la [ƀ] per la [v]. Els-e cal observar que [ƀ] es billabial. L' alemany del Sur no hi troba cap dificultat en la [ƀ], puys la seua llengua posseex tal sò; comparau [ƀ] dins l' alemany del Sur *aber* [aƀər], *lieber* [liƀər], *Wein* [ƀain], *Wasser* [ƀasər], però dins l' alemany del Nort [abḁ, libḁ, vain, vasḁ].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [*v*].

4. La consonant billabial nasal sorda.

Fon.: [m̥]. Ort.: *m*.

Segons diu la precedent definició fisiològica, se fa l' occlusió de la boca en la producció d' aquest sò amb els dos llabis (billabial); la corrent d' ayre es conduida p' el nas (nasal), sense vibració de les cordes vocals (sorda). Si executam aquesta articulació, no conseguim cap fonema acústic. Allá ont surt [m̥] en sa forma pura, com dins la paraula

andalussa *mihmo* [mim̥mo] (en lloc del castellá *mismo*), se fa una pausa ben curta en la secuència dels fonemes. Aquesta [m̥] pura, que durant tota la seva durada es sorda, no existex dins dialectes catalans, en quant fins avuy los conexem. Al contrari, posseex el catalá dues gradacions diferents entre [m̥] i la sonora [m] (veyau nº 5) que per mes simplificació les representam totes dues per [m̥].

1) Si la billabial nasal [m] a l' interior de paraula seguex un fonema sort, la seva primera mitat es sorda i la segona mitat es sonora; comensa llavò la articulació billabial nasal una mica primer que 'l tò sonor.

Ex.: *entusiasme* [əŋ̊tu̥zyasm̥ə], *catalanisme* [kətələnism̥ə], *caciquisme* [kəsi̯kism̥ə], *separatisme* [səpərətism̥ə), *reumatisme* [r̄əu̯m̥ətism̥ə]. (Aquestes paraules se pronuncien també [əŋ̊tu̥zyazmə, kətələnizmə, kəsi̯kizmə, səpərətizmə, r̄əu̯mətizmə]. Comparau en francès (parisenc) [-sm̥] en *prisme* [pr̥ism̥], *rumatisme* [rümatism̥], *enthousiasme* [ą̃tuzyasm̥], que 's pronuncien en la parla provincial amb [-zmə]: [pr̥izmə, rümatizmə, ą̃tuzyazmə]).

2) Al revés, si [m] va devant un fonema sort, desaparex ja durant l' articulació de [m] el tò sonor. La [m] es en tal cas sonora sols durant la seva primera mitat.

Ex.: *ample* [am̥pl̥ə], *comte* [kǫm̥tə], *comtat* [ku̥m̥tat], *consumpció* [ku̥n̥su̥m̥syǫ], *redemptor* [r̄əđəm̥tǫ], *amfiteatre* [əm̥fitəatr̥ə], *triomfar* [tri̥u̥m̥fa],

confes [kum̥fęs], *compres* [kum̥pręs], *circumferencia* [si̥r̥kum̥fərę̥n̥syə], *circumstancies* [sir̥kum̥stan̥syəs], *bescomptar* [bəskum̥ta].

En la nostra transcripció significa doncs el signe [m̥] una [m] que ó a n-el principi ó a la fi de la seva durada es sorda. Qualsevol fent les dues proves que p' el sò de la glòtis indiçam (§ 12) se pot convèncer del caracter d' aquestes dues formes de [m̥].

Tr.: B., A., G.: falta. Ph.: [m̥].

5. La consonant billabial nasal sonora.

Fon.: [m]. Ort.: *m, n.*

Ex.: *maduxa* [mədušə], *maig* [mąč], *major* [məžǫ], *magestat* [məžəstat], *menjar* [mənža], *mineral* [mi̥nərął], *mocador* [mukędǫ], *montanya* [mun̥tan'ə], *municipi* [muni̥sipi̥], *mustela* [mustęłə], *cami* [kəmi], *camisa* [kəmizə], *demanar* [dəmənа], *ram* [r̄am], *rahim* [r̄əim], *portem* [pur̥tęm] (pero *nosaltres‿portem‿tres‿mocadors* [nuząłtr̥əs‿pur̥tęm̥‿tręz‿mukədǫs]).

En l' ortografia ordinária devegades la [m] es representada per *n*: v. gr. *convenir* [kumbəni], *conversa* [kumbęr̥sə], *enveja* [əmbęžə], *en‿varies ocasions* [əm‿bari̥əs ukəzyǫn̥s], *un‿bon‿vi* [um‿bom‿bi].

[m] existex també com a sò axamplat, amb una durada més grossa; per ex. *commoure* [kummǫur̥ə], *immens* [i̥mmen̥s], *immortal* [immur̥tął].

Tr.: B., A., G., Ph.: [m].

§ 39. *II. Consonants llabidentals.*

6. La consonant llabidental fricativa sorda.

Fon.: [f]. Ort.: *f*.

Ex.: *foch* [fǫk], *flux* [fl̥uš], *fingit* [fi̥nžit], *fexuc* [fəšuk], *falta* [fa̜łtə], *fumar* [fu̥ma], *Serafí* [sərəfi], *baf* [baf], *axafar* [əšəfa], *confes* [ku̥m̥fęs].

Tr.: B., A., G., Ph.: [f].

7. La consonant llabidental fricativa sonora.

Fon.: [v]. Ort.: *v*, *b*.

Ex.: mallorqui *verge* [vęržə], *venir* [vəni], *vaig* [vač], *anava* [ənavə], *veurə* [vəu̥rə].

Aquest sò es idèntic am la *v* del francès *vin*, italiá *vino*, la *w* nort-alemanya de *Wasser*, pero es diferent de la *v* castellana de *vino* [bino] ó *el vino* [el bino], i de la *b* de *haba* [aƀa]. La [v] no existex dins el catalá literari de Barcelona ni dins els Pireneus. Aquest sò, en quant la poca conexensa actual dels dialectes catalans en permet una dilimitació, se troba sols a Mallorca,[1] a n-el Vendrell[2] i una part del Camp de Tarragona.[2] [3]

Tr.: B., A., G., Ph.: [v].

---

[1]) Veyau els textes fonètics en „*Mundartliches aus Mallorca*".

[2]) Segons notes de Mossen Alcover de la seva escursió de 1902 (comunicació de Mn. Alcover).

[3]) A Reus i Valls (comunicació de Mn. Alcover).

§ 40. *III. Consonants linguodentals.*

8. La consonant linguodental explosiva sorda.

Fon.: [t]. Ort.: *t, d.*

Ex.: *talent* [təlẹn], *tela* [tęłə], *tia* [tiə], *tò* [tǫ], *truyta* [truḁtə], *fet* [fęt], *colltort* [kǫl′tor̥t], *cohet* [ku̥ęt], *clot* kl̥ǫt], *de bat a bat* [də ƀat ə ƀat], *anecdota* [ənęgdu̥tə], *adquirir* [ətki̥ri].

Faltes dels estrangers: veyau § 38, 1.

Tr.: B., A., G., Ph.: [t].

9. La consonant linguodental explosiva sonora.

Fon.: [d]. Ort.: *d, t.*

Ex.: *dama* [damə], *dansa* [dan̥sə], *dany* [dan′], *delme* [dęłmə], *diumenge* [di̥u̥mẹnžə], *dona* [dǫnə], *dolor* [du̥łọ], *banda* [bandə], *pondre* [pǫndrə], *gendre* [ğęndrə], *vendre* [bendrə], *Andreu* [əndrẹu̥], *Andorra* [əndọrrə], *Andalus* [əndəlus], *cendre* [sęndrə], *admirar* [ədmi̥ra], *advent* [ədbẹn].

[d] se troba sols a principi de frase i derrera un' altra consonant; veyau [dǫnə], però [une đǫnə] i els exemples citats dins el n⁰ 12.

Tr.: B., A., G., Ph.: [d].

10. La consonant linguodental fricativa sorda.

Fon.: [s]. Ort.: *s, ss, ç, c, z.*

Ex.: *sant* [san], *grossa* [grǫsə], *cel* [sęł], *gracies* [grasyəs], *plaça* [pl̥asə], *força* [fǫrsə], *braç* [bras], *llaç* [l′as], *arros* [ər̄ǫs], *cent* [sẹn], *citra* [sitr̥ə], *corchs*

[kǫr̥ks], *cabussar* [kəƀu̥sa], *assignar* [esi̥kn̥a], *zoologia* [su̥u̥lu̥žiə], *zona* [sǫnə], *calsa* [kąɫ̥sə], *balsem* [bąɫ̥səm].

La [s] catalana no es del tot idèntica am la francesa, italiana i alemanya. La llengua adevant forma, es ver, com dins aquestes altres llengues una canal, pero no obstant la fricció no 's fa sols entre la llengua i les dents, sino també entre la llengua i els alveols.

L' ẹstranger ha d' observar, que la [s] catalana torna [z] tan promte com se troba, en l' interior de paraula o de frase, devant una consonant sonora: p. ex. *esdevenir* [əzdəƀəni], *esmorsar* [əzmu̥rza], *les bales de plom* [ləz ƀąɫəz də pl̥ǫm].

Tr.: B.: [s], A.: [s, ç], G., Ph.: [s].

11. La consonant linguodental fricativa sonora (I).

Fon.: [z]. Ort.: *s, z.*

Ex.: *explosió* [əkspɫ̥u̥zyǫ], *adhesió* [əđəzyǫ], *camisa* [kəmizə], *calze* [kąɫzə], *besar* [bəza], *casa* [kazə], *casar* [kəza], *endinsar* [əndi̥nza], *alsina* [əɫzinə].

Sobre la manera de pronunciarla veyau n⁰ 10.

Tr.: B.: [z], A.: [s, ź], G., Ph.: [z].

12. La consonant linguodental fricativa sonora (II).

Fon.: [đ]. Ort.: *d.*

Ex.: *abadia* [əƀəđiə], *adobar* [əđu̥ƀa], *badallar* [bəđəl'a], *cadena* [kəđẹnə], *freda* [fr̥ẹđə], *pujada* [pu̥žađə], *vegada* [bəgađə].

La fricció té lloc entre la punta de la llengua i la cara de derrera dels incisius.[1])

Tr.: B.: [ď], A.: [đ], G.: [z̧], Ph.: [ð].

13. La consonant linguodental lateral sorda.

Fon.: [l̥]. Ort.: *l*.

Ex.: *pla* [pl̥a], *ploure* [pl̥o̥ṷrə], *pluja* [pl̥užə], *fluix* [fl̥uš].

El sò [l̥] es en sa primera part sort si seguex immediatament un sò sort. A [pl̥a] etc. comensa la vibració de les cordes vocals sols durant l' articulació de la [l]. Devora la pronuncia de [l̥] hi ha en tal cas també [ł̥] (veyau nº 37).

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [l̥].

14. La consonant linguodental lateral sonora.

Fon.: [l]. Ort.: *l*.

Ex.: *les besties* [ləz ƀęstyəs], *a la nit* [ə lə nit], *alegrar* [ələgra].

L' opinió de qu' aquest so segons la pronuncia del continent catalá existex en forma axamplada en les paraules *col·legi, expel·lir* es un' errada en que incorrem si, en lloc d' atendre a n-el sò, nomès mos miram la lletra. Se pronuncia [kulęži] i [əkspəli] a Barcelona.

Tr.: B., A., G., Ph.: [l].

---

[1]) En P. Fabra sembla no distingir la [đ] de la [d], v. op cit. 19: „*d*: es la *d* de *renda* ò la de *freda*“.

15. La consonant linguodental nasal sorda.

Fon.: [n̥]. Ort.: n.

Ex.: *balansar* [bələn̥sa], *carnsalada* [kən̥səlađə], *cens* [sęn̥s], *corns* [kǫrn̥s], *planta* [pl̥an̥tə], *planxa* [pl̥an̥šə], *plansó* [pl̥ən̥sǫ] (i [pl̥əm̥sǫ]).

El sò [n] es, en la seva derrera part, sort, si li seguex un fonema sort.

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [n̥].

16. La consonant linguodental nasal sonora.

Fon.: [n]. Ort.: *n*.

Ex.: *angel* [anžəł], *enllestir* [ənl'əsti], *convenir* [ku̥mbəni], *gran* [gran], *nou* [nǫu̥], *niu* [niu̥], *noya* [nǫyə].

Tr.: B., A., G., Ph.: [n].

§ 41. ***IV. Consonants linguoalveolars.***

17. La consonant linguoalveolar fricativa sonora.

Fon.: [ṙ]. Ort.: *r*.

Ex.: *cera* [sęṙə], *cirera* [si̥ṙęṙə], *mare* [maṙə].

Aquest sò fricatiu es articulat en el metex lloc que 'l vibrant ordinari [r] (n° 19) i [r̄] (n° 20). Del vibrant articulat amb un sol moviment de la llengua, se 'n diferència en que la llengua anterior no' s mou per amunt i per avall i per lo metex no vibra, sino que sense aprimarse s' arramba relativament a poc poc a les alveoles. I axi, com am tots els altres sons fricatius, se forma una estrenyedat.

Aquest sò, segons sembla, no 's troba a totes les regions.

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ɹ].

18. La consonant linguoalveolar vibrant sorda.

Fon.: [r̥]. Ort.: *r*.

Ex.: *art* [ar̥t], *corb* [kǫr̥p], *corch* [kǫr̥k], *mort* [mǫr̥t], *sort* [sǫr̥t], *aspre* [aspr̥ə].

Aquest sò devant i derrera un fonema sort es articulat exactament en els metexos casos i d' una manera análoga que la [m̥]. Veyau nº 4.

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [r̥].

19. La consonant linguoalveolar vibrant sonora.

Fon.: [r]. Ort.: *r*.

Ex.: *ara* [arə], *assaborir* [əsəƀu̥ri], *brusir* [bru̥zi], *cendre* [sę̄ndrə], *cor* [kǫr], *jurar* [ǧu̥ra].

Faltes dels estrangers: Aquest sò oferex cap dificultat a n-els castellans, italians i francèsos del sur. Al contrari p' els francèsos del nort, especialment p' els parisencs es casi impossible de produir, per quant en llur idioma la *r* consistex en una vibració del gargamelló (*r* uvular). Molts d' alemanys troben la metexa dificultat. Sols un llarc i enèrgic exercici, particularment l' articulár depressa [dadada...] empenyent fort la corrent d' ayre cap adefora, pot dur a una pronunciació avenguda, justa. El sò se compòn de 1—3 vibracions. La llengua de devant fa volta cap amunt, i retirantse 'ls muscles

cap enrera, torna molt prima i movible, i axi pega ben rapidament a n-els alveols. Amb axò 's distingex [r] de [ṙ] (veyau més amunt).

Tr.: B.: [ṙ], A.: [r], G.: ?, Ph.: [r].

20. La consonant linguo-alveolar vibrant sonora prolongada.

Fon.: [r̄]. Ort.: *r, rr.*

Ex.: *arrancar* [ər̄əŋka], *arrel* [ər̄ęł], *arròs* [ər̄ǫs], *colrar* [ku̥łr̄a], *conreu* [ku̥nr̄ęu̯], *terra* [tęr̄ə].

Se diferencia de la [r] per un nombre més gran de vibracions y es identica ab la *r* castellana en *rey*, ab la *rr* italiana en *terra, azurro.* La [r̄] se pronuncia 1° quan es inicial de paraula ò de silaba, 2° entre vocals. En aquest cas s' escriu *rr* en l' ortografia usual.

Tr.: B., A.: falta, G.: ?, Ph.: falta.

§ 42. *V. Consonants prepalatals.*

21. La consonant prepalatal affricada sorda.

Fon.: [č]. Ort.: *tx, tg, tj, ig, g.*

Ex.: *boig* [bǫč], *butxaca* [bu̯čakə], *capritx* [kəpr̥ič], *cotxe* [kǫčə], *fuig* [fuč], *maig* [mạč], *mitg* (*mitj, mig, mitx*) [mič], *veig* [beč].

Es identica ab la *ch* castellana en *muchacho* y ab la *c* italiana en *cento.*

Faltes dels estrangers: L' alemany no deu confondre aquest sò ab la seva *t* més *sch* (= [t] + [š] de la nostra transcripció fonètica). La [č] comensa

ab una oclusió prepalatal (no dental, com la [t]), y al obrirla aparex el sò fricatiu que s' articula en el matex lloch.

Tr.: B.: [tš], A.: [ć], G.: [tɕ], Ph.: [tʃ].

22. La consonant prepalatal affricata sonora.

Fon.: [ğ]. Ort.: *g, tg.*

Ex.: *germá* [ğərma], *gerra* [ğęr̄ə], *gesticulador* [ğęstikułəđǫ], *gipó* [ğipǫ], *girar* [ğira], *gitana* [ğitanə], *mengés* [mənğes]. Prolongada: *adjunt* [əğğun], *coratje* [kuraǧğə], *coratjos* [kurəğğǫs], *jutge* [ğuğğə], *viatge* [byağğə].

Aquest sò se distingex solsament per la sonoritat de la [č]. Els francèsos y els italians y la major part dels alemanys el pronuncian sensa dificultat. La seva forma prolongada es la més facil pera els habitants de l' Italia central y meridional (cf. ital. *peggio* [pęğğǫ]). S' ha d' observar que la ge, i solsament al comensament de la frase y després d' una pausa sona com [ğ]. Se diu [ğərma], però [əł męu žərma]. [ğ] entre vocals se cambia en [ž].

Faltes dels estrangers: Per els castellans la [ğ] es molt dificil. Generalment la substituexen per la [č] ò la jota.

Tr.: B.: [dž], A.: [ǵ], G.: [dj], Ph.: [dʒ].

23. La consonant prepalatal fricativa sorda.

Fon.: [š]. Ort.: *x, ix.*

Ex.: *aixam* [əšam], *aixerit* [əšərit], *aiximplar* [əšimpla], *aixordar* [əšurda], *amoixar* [əmuša], *biaix*

[bi̯a̧š], *caixa* [ka̧šə], *coixa* [ko̧šə], *feix* [fȩš], *gruixa* [grušə], *guix* [giš].

Tr.: B., A.: [š], G.: [e], Ph.: [ʃ].

24. La consonant prepalatal fricativa sonora.

Fon.: [ž]. Ort.: *g, j.*

Ex.: *brugit* [bru̥žit], *fageda* [fəžȩđə], *intelligencia* [i̥ntəli̥žȩn̥syə], *llegenda* [l'əžȩndə], *pujar* [pu̥ža], *sovintejen* [su̥ƀi̥n̥tȩžən].

Tr.: B., A.: [ž], G.: [j], Ph.: [ʒ].

§ 43. ***VI. Consonants mediopalatals.***

25. La consonant mediopalatal explosiva sorda.

Fon.: [k′]. Ort.: *c, ch.*

Ex.: mallorquí *a ca vostra* [ə k′ə vo̧stro̥], *cambra* [k′ambrə], *cansar* [k′ən̥sa], *cap* [k′ap], *crech* [krȩk′], *sac* [sak′].

Aquest sò existex no més a Mallorca, ahont, en esser final, pren el carácter d' una *affricata*, axò es l' explosió está acompanyada del sò fricatiu mediopalatal sort, el qual si bé es cert que dura poc, pot percebre-se ben distintament.

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [c].

26. La consonant mediopalatal explosiva sonora.

Fon.: [g′]. Ort.: *g, gu.*

Ex. mallorquí: *agués* [əg′ȩs], *digué* [di̥g′ȩ], *empagueidora* [əm̥pəg′əi̥do̧rə], *gana* [g′anə], *pegar* [pəg′a], *vengué* [vəŋ̥g′ȩ].

La manera y 'l lloch d' articular aquest sò esclusivament mallorquí son els matexos que per la [k'], de la qual la [g'] se diferencía solsament per la sonoritat.

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ɟ].

27. La consonant mediopalatal fricativa sorda.

Fon.: [χ].

Ex.: veyau nº 25.

Hem observat fins ara aquest sò unicament com a segon component en la [k'] final mallorquina.

Tr.: B.: [χ̣], A.: falta, G.: [ç̂], Ph.: [ç].

28. La consonant mediopalatal fricativa sonora.

Fon.: [y]. Ort.: *y*.

Ex.: *feya* [fẹyə], *yo* [yǫ], *yodo* [yǫđụ].

En un gran nombre de dialectes del Ampurdá y d' algunes valls dels Pirineus axis com de Mallorca aquest sò s' articula en lloch de la [l'] bax especials condicions. Se diu per ex. [əguyə] (*agulla*) a Olot, Camprodón, Ribas, Ripoll, Pobla de Lillet, Berga, Manresa.

Tr.: B.: [ỵ], A.: [j], G.: [y], Ph.: [j].

29. La consonant mediopalatal lateral sorda.

Fon.: [l̥']. Ort.: *ll*.

Ex.: *cavalls* [kəƀal̥'s], *miralls* [mi̥ral̥'s], *ulls* [ul̥'s].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ʎ̥].

30. La consonant mediopalatal lateral sonora.

Fon.: [l′]. Ort.: *ll.*

Ex.: *all* [ạl′], *anyell* [ən′ẹl′], *avallar* [əƀəl′a], *enllaçar* [ənl′əsa], *enllestir* [ənl′əsti], *llaç* [l′as], *lliure* [l′iu̥rə], *llop* [l′ọp], *llum* [l′um], *senzill* [sənzil′], *ull* [ul′].

Els francèsos del sur, els italians y els castellans posseexen la matexa [l′].

Faltes dels estrangers: Els francèsos del Nort han d' evitar el pronunciar [y] com en *briller* [briyẹ], *bataille* [batạy].[1]) Els alemanys generalment cometen la falta de sustituir la [l'], que no posseexen, per la combinació de [l] (dental) + [y]. Per aquests darrers es extraordinariament dificil de pronunciar una [l′] inicial.

Tr.: B.: [ly], A.: [l̃], G.: [l̮], Ph.: [ʎ].

31. La consonant mediopalatal nasal sorda.

Fon.: [n̥′]. Ort.: *ny.*

Ex.: *anys* [an̥′s], *banys* [ban̥′s], *punys* [pun̥′s].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ɲ̊].

32. La consonant mediopalatal nasal sonora.

Fon.: [n′]. Ort.: *ny.*

Ex.: *any* [an′], *bany* [ban′], *abonyar* [əƀu̥n′a], *enginy* [ənžin′], *guinyar* [gin′a], *llenya* [l′ẹn′ə], *puny* [pun′].

---

[1]) Aquesta falta está continguda en l'*Abrégé de grammaire catalane* d' En Foulché-Delbosc, ahont parla de *ll.*

Lo qu' hem dit abans de la [l'] valgui també per la [n'].

Faltes dels estrangers: Els alemanys substituexen falsament la [n'] per la [n] (dental) + [y].

Tr.: B.: [ny], A.: [ñ], G.: [n̯], Ph.: [ɲ].

§ 44. *VII. Consonants velars.*

33. La consonant velar explosiva sorda.

Fon.: [k]. Ort.: *c, qu, ch.*

Ex.: *accent* [əksẹn], *acció* [əksyọ], *amich* [əmik], *cap* [kap], *comensar* [kumən̯sa], *conreu* [ku̥nr̄ẹu̥], *cor* [kọr], *corb* [kọr̥p], *excedir* [əksəđi], *excitar* [əksi̥ta], *fochs* [fọks], *qualitat* [kw̥əli̥tat], *quart* [kw̥ar̥t], *quedar* [kəđa], *quefe* [kẹfə], *quilla* [kil'ə], *quimich* [kimi̥k].

La lletra *x* en les paraules cultes se pronuncia com [ks] en *maxima* [maksi̥mə], *fixar* [fi̥ksa], però com [gz] en *exemple* [əgzempl̥ə], *exhalar* [əgzəɫa] y com [s] en *explicar* [əspli̥ka].[1])

Tr.: B., A., G., Ph.: [k].

34. La consonant velar explosiva sonora.

Fon.: [g]. Ort.: *g.*

Ex.: *agre* [agrə], *amagrir* [əməgri], *garrotxa* [gər̄ọčə], *gorra* [gọr̄ə], *gos* [gọs], *gráfich* [grafi̥k], *guanyo* [gwan'u̥], *guarir* [gwəri], *guerra* [gẹr̄ə], *guia* [giə], *gustar* [gu̥sta].

---

[1]) Veyau P. Fabra, Contribució, p. 25.

Faltes dels estrangers: Alemanys, veyau § 12, nota 2ª.

Tr.: B., A., G.: [g], Ph.: [*g*].

[35. La consonant velar fricativa sorda.

Fon.: [x].

Aquest sò castellá no existex en catalá. Malgrat axò els catalans instruits el reproduexen perfectament al parlar castellá. La gent illetrada el substituexen p' el sò explosiu homogeni [k] y an axò es degut que 's pronuncii *quefe* [kẹfe] (cast. *jefe*).

Tr.: B.: [χ], A.: [h̆], G.: [ĉ], Ph.: [x].]

36. La consonant velar fricativa sonora.

Fon.: [g]. Ort.: *g*.

Ex.: *agost* [əgọst], *afalagar* [əfəɫəga], *agullar* [əgụl'a], *amagar* [əməga], *beguda* [bəguđə], *Figueras* [figẹrəs], *mantega* [mən̥tẹgə], *pagar* [pəga], *segador* [səgəđọ], *vegada* [bəgađə].

Aquest sò es dificil pera 'ls francèsos y italians. Es idèntich ab la *γ* del grech modern en *ἐγώ* y ab la *g* frisica en *gegend* [gẹgənd].

Tr.: B.: [y], A.: [j], G.: falta, Ph.: [ɡ̧].

37. La consonant velar lateral sorda.

Fon.: [ɫ̥]. Ort.: *l*.

Ex.: *absolta* [əpsọɫ̥tə], *afable* [əfapɫ̥ə] (y [əfabbɫə]), *axamplar* [əšəm̥pɫ̥a], *alfalsal* [əɫ̥fəɫ̥sạɫ], *alta* [ạɫ̥tə], *altre* [ạɫ̥tr̥ə], *balsem* [bạɫ̥səm], *calsa* [kạɫ̥sə], *clar*

[kɫ̥a], *el pare* [əɫ̥ paṙə], *els tons* [əɫ̥s tǫn̥s], *malalta* [məlą̥ɫ̥tə], *melsa* [mę̥ɫ̥sə], *molta* [mǫ̥ɫ̥tə], *plou* [pɫ̥ǫu̥].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ɫ̥].

38. La consonant velar lateral sonora.

Fon.: [ɫ]. Ort.: *l*.

Ex.: *alba* [ąɫbə], *alfalsal* [əɫ̥fəɫ̥sąɫ], *baldar* [bəɫda], *blanc* [bɫaη], *calze* [kąɫzə], *malalt* [məɫąɫ], *mel* [męɫ].

Aquest es un sò característic del catalá. En Alemanya se troba en el Rin inferior (p. ex. a Colonia *voll* [fǫɫ]). La punta de la llengua está alsada cap al paladar anterior y escavada com una cullera. La llengua posterior está aproximada a la vela, semblant a la manera de quan s' articula la [u].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ɫ].

39. La consonant velar nasal sorda.

Fon.: [η̥]. Ort.: *n*.

Ex.: *blanca* [bɫaη̥kə], *blanc y negre* [bɫəη̥k i nęgrə], *conca* [kǫη̥kə], *doncs* [dǫη̥ks], *pirinenca* [pi̥ri̥nęη̥kə], *primerenca* [pr̥i̥məręη̥kə], *tancar* [təη̥ka].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ŋ̥].

40. La consonant velar nasal sonora.

Fon.: [η]. Ort.: *n*.

Ex.: *blanc* [bɫaη], *bordench* [bu̥rdęη], *cinc* [siη], *jonch* [ǧǫη], *pirinench* [pi̥ri̥nęη], *primerench* [pr̥iməręη].

Idèntica ab l' alemany *ng* en *bang* y ab la *n* italiana en *fango,* la *n* castellana en *fungo.*

Tr.: B.: [η], A.: [ṅ], G.: falta, Ph.: [ŋ].

§ 45. *VIII. Consonants bilabiovelars.*

41. La consonant bilabiovelar fricativa sorda.

Fon.: [w̥]. Ort.: *u, o.*

Ex.: *poal* [pw̥ał], *quadern* [kw̥ədęrn], *quan* [kw̥an], *suau* [sw̥au̥].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ʍ].

42. La consonant bilabiovelar fricativa sonora.

Fon.: [w]. Ort.: *u.*

Ex.: *aigua* [ai̥gwə] (y [ai̥gə]), *avuy* [əwi], *guanyo* [gwan'u̥], *guarir* [gwəri], *trenta llibres y vuytanta quaderns* [tr̥en̥tə l'ibrəz i witan̥tə kw̥ədęrns], però al comensar la frase se pronuncia [bwitan̥tə].

En aquest sò 's forma una estrenyedat doble, entre 'ls llabis (billabial) y entre la llengua posterior y les dents (velar). Es idèntich ab la *u* castellana de *hueso, bueno.* Se pronuncia sorda, quan precedex una consonant també sorda (veyau nº 41).

Tr.: B., A.: falta, G., Ph.: [w].

B. Vocals.

§ 46. *I. Vocals tivantes.*

43. Vocal anterior no arrodonida ab obertura més petita.

Fon.: [i]. Ort.: *i.*

Ex.: *brugit* [bru̥žit], *bocí* [bu̥si], *camí* [kəmi], *cim* [sim], *companyia* [ku̥m̥pən'iə], *desitg* [dəzič], *dolcissim* [du̥ɫsisi̥m], *fi* [fi], *fins* [fin̥s], *geganti* [ǧəgən̥ti], *mil* [miɫ], *pais* [pəis], *pi* [pi], *pic* [pik], *pins* [pin̥s].

La vocal [i] es idèntica ab la *i* francesa, castellana, italiana, pero no ab la *i* alemanya en *Blitz, Wille,* que es una vocal relacsada y més oberta.

Tr.: B., A., G., Ph.: [i].

44. Vocal anterior no arrodonida ab obertura petita.

Fon.: [ẹ]. Ort.: *e.*

Ex.: *bandera* [bəndẹṙə], *bé* [bẹ], *carrer* [kər̄ẹ], *fet* [fẹt], *foraster* [fu̥rəstẹ], *mes* [mẹs], *meva* [mẹƀə], *neixer* [nẹšə], *primer* [pr̥i̥mẹ], *rei* [r̄ẹi̥], *sempre* [sẹm̥pr̥ə], *temps* [tẹm̥s], *tenen* [tẹnən], *vé* [bẹ], *vent* [bẹn].

Aquesta vocal es idèntica ab la *e* italiana en *bere, vedo,* francèsa en *bonté, pied,* alemanya en *wegen, Fehler,* pero més tancada que la *e* castellana en *caballero, mesa.*

Tr.: B.: [e], A.: [ẹ], G.: [é], Ph.: [e].

45. Vocal anterior no arrodonida ab obertura mitjana.

Fon.: [e]. Ort.: *e*.

Aquest sò entremitx de [ẹ] (nº 44) i [ę] (nº 46) existex a moltes de regions catalanes. Dins els textes que 's troben a la derreria d' aquest llibre, aparex, entre altres, en les següents paraules:

Ex.: *entro* [entru], *es un amor* [ez un əmọr].

[e] es idèntica am la *e* castellana de *queso,* segons la pronúncia castellana, qu' es més tancada que [ę] i més oberta que [ẹ].

Tr.: B.: falta, A.: [e], G., Ph.: falta.

46. Vocal anterior no arrodonida ab obertura axamplada.

Fon.: [ę]. Ort.: *e*.

Ex.: *sorpendre* [surpęndrə], *puresa* [puręzə], *verd* [bęrt], *estret* [əstręt], *veu* [bęu], *idea* [idęə].

Idèntica am la *e* a n-el mot francès *mer,* de l' italià *bello,* de l' *ä* alemanya dins el mot *Käse* (segons sona en la pronuncia sud-alemanya).

Tr.: B.: [ę, a], A.: [e], G.: [è], Ph.: [ɛ].

47. Vocal anterior no arrodonida ab obertura molt axamplada.

Fon.: [ę]. Ort.: *e*.

Ex.: mallorquí *deu* [dęu] (10).

Aquesta vocal es característica del mallorquí, i fins allá ont avuy se pot dir, no ocorre dins el

territori catalá del continent, ni tampoc es coneguda dins els altres idiomes románics. La distancia entre la part anterior de la llengua i el paladar anterior hi es reforsada per la major obertura de les mandíbules.

Tr.: B.: falta, A.: [æ, ä?], G., Ph.: falta.

48. Vocal oberta no arrodonida ab petit alsament de la llengua anterior.

Fon.: [a̩]. Ort.: *a*.

Ex.: *caixa* [ka̩šə], *faixa* [fa̩šə], *all* [a̩l'].

Idèntica am la *a* francesa de *Madame, Paris, bizarre.*

Tr.: B.: [a̜], A.: [ȧ], G.: [á], Ph.: [a].

49. Vocal oberta no arrodonida.

Fon.: [a]. Ort.: *a*.

Ex.: *trobar* [tr̥u̥ƀa], *casat* [kəzat], *catalá* [kətəlá].

Idèntica am la *a* del castellá *llevar* i de l' italiá *portare.*

Tr.: B.: falta, A.: [a], G.: [à], Ph.: [ɑ].

50. Vocal oberta no arrodonida ab petit alsament de la llengua posterior.

Fon.: [a̜]. Ort.: *a*.

Ex.: *malalt* [məla̜ɫ], *hivernal* [i̥ƀərna̜ɫ], *hostal* [u̥sta̜ɫ].

Casi idèntica am la *a* francesa de *mâle, pâle, âme*; la [a̜] catalana sona una mica més velar.

Tr.: B.: [a], A.: [å], G., Ph.: falta.

51. Vocal posterior arrodonida ab obertura molt axamplada.

Fon.: [o̜]. Ort.: *o*.

Ex.: mallorquí *idò* [i̥do̜], *sol* [so̜ɫ], *dona* [do̜nə], *vol* [vo̜ɫ].

Aquexa vocal, segons lo que fins avuy se conex, sols ocorre dins el mallorquí, i els mallorquins l' empren en lloc de la [ǫ] (nº 52) fins-i-tot en la pronuncia del catalá literari.

Tr.: B., A., G., Ph.: falta.

52. Vocal posterior arrodonida ab obertura axamplada.

Fon.: [ǫ]. Ort.: *o*.

Ex.: *sol* [sǫɫ], *bosch* [bǫsk], *dona* [dǫnə], *vora* [bǫrə].

Idèntica am la *o* francesa de *corps*, *mort*, i am l' italiana de *cosa*.

Tr.: B.: [ǫ], A.: [o̱], G.: [ò], Ph.: [ɔ].

53. Vocal posterior arrodonida ab obertura mitjana.

Fon.: [o]. Ort.: *o*.

Ex.: En la pronúncia de Barcelona i sos contorns aquesta vocal intermedia de [ǫ] (nº 52) i de [ọ] (nº 54) sembla que no hi ocorre. Al contrari jo l' he sentida sovint a vàries comarques, per exemple

a Sort: *goig* [goi̥], Seu d' Urgell: *millor* [mi̥l'o], Darnius: *monjo* [monžu̥], Prades: *pobre* [pobrə]. Es idèntica am la *o* castellana de *cosa*, qu' es més tancada que [ǫ] i més uberta que [ọ].

Tr.: B.: falta, A.: [o], G., Ph.: falta.

54. Vocal posterior arrodonida ab obertura petita.

Fon.: [ọ]. Ort.: *o*.

Ex.: *agost* [əgọst], *sobre* [sọbrə], *mon* [mọn], *rector* [r̄əktọ], *raho* [r̄əọ].

Idèntica am la *o* del mot francès *chose* i de l' italià *coda*.

Tr.: B.: [o], A.: [ọ], G.: [ó], Ph.: [o].

55. Vocal posterior arrodonida ab obertura més petita.

Fon.: [u]. Ort.: *u*.

Ex.: *natura* [nəturə], *pur* [pur], *puny* [pun'].

Idèntica am la *ou* del mot francès *jour*, i am la *u* del mot castellà i italià *puro*.

Tr.: B., A.: [u], G.: [ˀu], Ph.: [u].

§ 47. *II. Vocals relacsades.*

Les vocals aparexen relacsades dins els dialectes del continent sols en sílabes que no duen accent i per consecuència son produides am una espiració magre. A Mallorca aparexen aquexes vocals relacsades en part també en sílabes tòniques.

56. Vocal anterior no arrodonida ab obertura més petita.

Fon.: [i̥]. Ort.: *i*.

Ex.: *trepitjar* [tr̥əpi̥ǧǧa], *primer* [pr̥i̥mẹ], *positura* [pu̥zi̥turə], *aigua* [ai̥gwə], *impressió* [i̥mpr̥əzyọ].

Sempre qu' en l' escriptura usual empren la lletra *i* per una vocal atona, no se tracta de la vocal tivant [i] (nº 43), que sona clara i metálica i que 's pronuncia en la sílaba tònica, sino d' una vocal relacsada, d' un sò afeblit, axò es, de la [i̥].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ı].

57. Vocal anterior no arrodonida ab obertura petita.

Fon.: [ẹ̥]. Ort.: *a, e*.

Aquexa vocal relacsada i lo metex la [ę̥] (nº 59) aparex ben sovint i se fa sentir netisimament en la pronuncia de la *a* final, segons se troba en moltes de comarques. No s' ha de confondre aquest sò am la [ə], que, per exemple, el barceloní articula en fi de la paraula *dona* [dọnə] (veyau sobre axò nº 64). El qui en la paraula *dona* no pronuncia [ẹ̥] pot ben facilment produirla, articulant primerament [dọnẹ] am la [ẹ] tivant (nº 44), i desprès pronunciant aquexa [ẹ] ben afeblida (relacsada), sens tramudar la posició de la llengua anterior.

[ẹ̥] existex per exemple a Olot, Besalú, Figueres, Campmany, Massanet, Prats de Molló, i lo metex a Ribes, Pobla de Lillet i a qualque punt de la

Cerdanya en la paraula *dona* [dǫnẹ̥] (i lo metex en totes les altres paraules acabades en *-a*), tota vegada que seguesca a n-aquest mot una pausa de la parla, axò es, que no 's trobi en l' interior de la frase. A n-aquest derrer cas pronuncien les viles pirenenques anomenades, lo metex que Barcelona, la vocal [ə]. Elles diuen, doncs, per exemple: „*mireu aquella dona!*“ — „*aquella?*“ [mi̥rẹ̥u̯ əkẹl'ə‿dǫnẹ̥! — əkẹl'ẹ̥?].[1])

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [è].

58. Vocal anterior no arrodonida ab obertura mitjana.

Fon.: [ẹ̥]. Ort.: *a, e.*

Aquesta vocal es un poc més uberta que l' anterior i un poc més tancada que la següent. A n-els casos aont la pronuncia comarcal, per exemple, de la *-a* final oferex una *e* relaxada, que no es ni [ẹ̥] ni [ę̥] am referencia a n-el grau del seu tancament, sino qu' está al mitx entre abdues, tenim a-les-hores [ẹ̥].

La corresponent vocal tivant es nº 45 [e].

Tr.: B., A., G., Ph.: falta.

---

[1]) Dins el marc d' aquest Manual només puc donar indicacions sumáries sobre l' estensió geográfica dels sons propis solament de les comarques; indicacions que en via neguna poren esser completes i que sols servexen per cridarhi l' atenció d' aquells de mos lectors que posseexen tal sò.

59. Vocal anterior no arrodonida ab obertura axamplada.

Fon.: [e̥]. Ort.: *a, e.*

Aquesta [e̥], lo metex que la [e̥], no cal confóndrela am la [ə]. També hi ha molts de catalans que no tenen la [e̥] en llur pròpia pronúncia; per produirla els-e cal primerament articular la [ẹ] (vocal tivant) (nº 46), i axí sens mudansa de la posició de la llengua disminuir la fortor de l' espiració i la tivantor dels muscles dels orgues vocals. També la [e̥] correspòn am preferencia a la final *-a* de l' ortografia usual, p. e. en els femenins, però només si 's troba aquexa vocal a la fí de la frase (veyau nº 57). La pronuncia *dona* [dọne̥] existex a n-aquest cas a la Seu d' Urgell, Salás, Talarn i (devora [e̥]) a Berga. La vocal corresponent tivant es nº 46 [ẹ].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ẹ̀].

60. Vocal oberta no arrodonida.

Fon.: [ḁ]. Ort.: *a, e.*

Aquesta vocal (com la nº 57 i 59) es pronunciada a la fí de la frase per la *a* gráfica dels feminins a n-els contorns de Tremp (Moró, Alzina, Tendruy, Fígols, Claramunt), com també a n-els contorns de Sort (Olp, Llesuy, Enviny, Montardit). A Barcelona i sa comarca aparex ben sovint devant la [ł], p. e.: *el bras* [ḁł bras], *alzina* [ḁłzinə]. Com succeex molt axò entre 'ls gramatics catalans, no cal confondrela am la [ə] (nº 64). [ḁ] no es altra cosa qu' una [a]

amb una pronuncia relacsada, aont la llengua reposa plana en la boca inferior, mentres la [ə] no posseex cap rastre del sò [a] i es produida am tot un' altre posició de la llengua (veyau nº 64).

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ɐ?].

61. Vocal posterior arrodonida ab obertura axamplada.

Fon.: [o̧̥]. Ort.: *a*.

També la [o̧̥], que qualsevol pot produir facilment tot disminuint l' espiració i la tivantor dels muscles de la vocal tivant [o̧], pertany a una sèrie de dialectes catalans. Sempre que les gramátiques enllestides no segons la fonètica conten que aquex o aquell poble pronuncia la *-a* final dels femenins com si fos *o*, se tracta en realidat de la [o̧̥] o de la seguent [o̥]. Se pronuncia a la fi de la frase *dona* [do̧no̧̥], per exemple a Cadaqués, a tota la vall del Flamissell, a Alós, Isabarri i Andorra la Vella. També dins el domini valenciá i mallorquí ocorre la [o̧̥]. La corresponent vocal tivant es nº 52 [o̧].

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ɔ̀].

62. Vocal posterior arrodonida ab obertura mitjana.

Fon.: [o̥]. Ort.: *a, o*.

Aquex sò es una mica més tancat que la [o̧̥], sense resultar am tot-i-axò una [o̥], que no conec dins cap dialecte catalá encara, i que negú ha de-

mostrat que hi sia ([o̜̥] es la pronuncia més frecuent en els noms femenins dins els dialectes sudfrancèsos).

[o̜̥] es en catalá de carácter dialectal. Veyau nº 61. La corresponent vocal tivant es nº 53 [o].

Tr.: B., A., G., Ph.: falta.

63. Vocal posterior arrodonida ab obertura més petita.

Fon.: [u̥]. Ort.: *o, u.*

Sempre qu' en catalá se pronuncia una *u* atona, se tracta, no d' una vocal tivant, sino d' una vocal relacsada.

Ex.: *ferro* [fę̄r̄u̥], *Deu* [dęu̥], *pujar* [pu̥ža], *colossal* [ku̥lu̥sa̜ł], *zoologia* [su̥u̥lu̥žiə].

La corresponent vocal tivant es nº 55 ([u]).

Tr.: B., A., G.: falta, Ph.: [ù].

---

64. Vocal mitjana no arrodonida ob obertura petita.

Fon.: [ə]. Ort.: *a, e.*

En la pronuncia del catalá literari, tal com la troba un a Barcelona i les comarques adjacents, a l' Ampurdá, a n-el Rosselló, a les Balears, la [ə] es el sò que més sovint ocorre. Se diferència de totes les vocals qu' hem tractades fins ara, tivantes i relacsades, i la diferència está en que no mostra ni un alsament de la llengua anterior tot sola ni

de la posterior tot sola; que no pot atribuirse per lo metex a cap d' abdues classes, distinguides per aquesta base. Es produit aquest sò netissimament si primerament un tanca la boca i posa els muscles de la llengua en un estat de plena relacsació. Axi s' obrin les mandíbules i els llabis una micoya ben petita, sols lo suficient per porer alenar per la boca, alsant ensems un poc tota la llengua desde la boca inferior. Bax d' aquexa posició dels orgues vocals de la boca, se produex el sò simple, rónec, de la glòtis, l' efecte acústic del qual se modifica per la caxa de ressonáncia, que li está devant, com en les altres vocals (veyau § 21), i se produex el fonema [ə].

Tot catalá conex aquexa vocal, en que no procedesca de les valls pirenenques de la provincia de Lleyda, aont no ocorre tal sò; l' estranger poria am l' anterior descripció produir exactament la [ə].

[ə] no es idèntica am la „voyelle neutre“ [ə] dels francèsos en el mot *Breton*. Aquesta es arrodonida, la catalana no.

Ex.: veyau els textes fonètics, aont se troben molts d' exemples.

Tr.: B.: [ę],[1]) A.: [ȩ̦], G.: [ė],[1]) Ph.: [ə].[1])

---

[1]) Significa aqui una vocal arrodonida.

Capitol IV.

De l' entonació, durada i intensitat dels sons. Grupos d' expiració.

§ 48. En les distincions precedents dels sons catalans, que per medi de determinats signes grafics acabam d' il·lustrar, hem tingut compte a tot arreu de la presencia ó de la falta del sò de la glòtis. Acabam de veure en el § 8, b que 'l sò de la glòtis al igual que tot altre tò musical posseex certa altura que puja ab tanta més velocitat quan més nombroses sigan les vibracions de les cordes vocals.

Com qu' es possible pronunciar qualsevol fonema sonor ab una altura del tò (entonació) que 's vulgui, degut al gran nombre de fonemes sonors, als quals, sobre tot, pertenexen totes les vocals, podem produir la parla á nostre desitj ab una curva d' entonació molt variable.

Tothom sab la importancia que té aquesta entonació per la reproducció de matissos delicats del pensament i com pot ser modificat el pensament per medi d' aquesta variació. Qualsevol que posseexi un oido musical, sab també les grans diferencies que existexen entre l' entonació d' una comarca i la d' un' altre.

Se tracta, doncs, aqui d' un importantissim component de la llengua parlada i fora molt de desitjar

que 's pogués reproduir exactament ab signes grafics sensills.

Per aquest objecte, s' ha provat de reproduir la entonació per medi de les notes musicals ordinaries. Empr̀o, aquest sistema se trova en contradicció ab el fet de que la parla no conex com la música intervals determinats, sinó que llisca de un sò al altre en intervals a penes perceptibles i sovint puja i baxa ab gran velocitat.

Axi matex resulta incomplert i poc satisfactori l' indicar la entonació per medi dels signes ╱ (pujar de l' entonació) i ╲ (baxar de l' entonació), car axis solsament altures del tò relatives poden esser transcrites i encara de una manera molt sumaria i incomplerta.

Una constatació exacta de l' entonació fa necessari el dato del nombre de vibracions per cada sò sonor i per cada espai de temps, per petit que siga, dins de la llengua parlada; axò però fora sols possible ab l' empleu d' aparells de fonètica experimental.

Aquestes son les rahons, que 'ns han fet desistir de posar al final, en els textes fonètics, una representació gráfica de l' entonació.

§ 49. Una reflexió semblant ens induex á omitir una anotació gráfica de la durada dels sons en la conexió de la paraula ó de tota la parla. Fora un erro, si per medi de determinats signes ens proprosessim diferenciar les vocals en „llargues“ i

„curtes“, ó, com succeex sovint, „llargues“, „mitjanes“ i „curtes“, i si creguessim, d' aquesta manera, haver fixat valors absoluts. Axis en proposariem fer una doble ó triple partició, que en realitat no existex. No 2, 3 ó 4 gradacions diferentes de la durada existexen, sino moltes, innombrables; i també varien, com d' axò qualsevol facilment s' en pot convencer, segons l' estat d' anim ó l' emoció ab que 's parli.

Axis com una sonata de Beethoven es impossible transcriurela ab sols dues ó tres notes de durada diferent, de la matexa manera fora incomplert aquest sistema al transcriure la parla humana, que poseex una cantitat molt més gran de diferencies de durada en els sons aillats, que no pas la música. Una reproducció satisfactória es sols possible, si es fonamentada en constatacions mecániques per medi d' aparells, i en computacions matemáticament exactes. Ademés, com qu' en la llengua catalana les diferencies de la durada de les vocals son molt més fines i per lo tant, ab l' oido sol, molt més dificils de constatar que no pas en la italiana i la francesa, per exemple, no volem doncs ni tant sols provar de representarles en el paper.

§ 50. Una cosa semblant té lloch ab la diferenta intensitat (forsa) ab que els sons poden esser pronunciats. Jo puc pronunciar bax la *a* ó bé un' altra vocal tivanta, pero també tant fort, que 's pugui sentir fins á 100 metres; igualment certes consonants, en especial la *s*. I si jo crido fort „*Clara*“ [kl̥arə],

a una distancia de 100 metres se sentiran la [a — ə] (ó [a — ḁ]), pero de cap manera [kl̥] i [r]. Axò demostra, que 'ls diferents sons posseexen una determinada intensitat acústica absoluta i també relativa.

En la llengua catalana, que proporcionalment se diferencia poc per la durada, quelcom més per la entonació i sobre tot, en primera linea, per la intensitat variable dels sons i grupos de sons que 's seguexen uns als altres,[1]) hi juga un important paper la intensitat, axò es, l' „accent" produit per la veemencia de la expiració. La seva forsa es extraordinariament variable[2]) i dependex de l' emoció de l' individuu. Veus aqui la rahó que prohibex d' indicarlo incomplertament per medi del signe usual (′) en els textes seguents.[3])

---

[1]) Pronunciis els versos

Bon cop de fals, defensors de la terra,
Bon cop de fals!

pera sentir els cops forts, aquets „cops de fals", axò es la intensitat variable.

[2]) En *bon cop de fals,* p. ex., deurien posarse 3 signes d' accentuació (*bón cóp de fáls*), però en cada un d' aquests 3 casos se tractaria d' una mesura diferent del aument de l' expiració.

[3]) En les paraules de dues ó més silabes transcrites fonèticament, pot reconexerse facilment quina vocal deu pronunciarse ab més intensitat, perque en catalá totes les vocals que no porten l' accent en la paraula, son vocals relacsades. Axis s' accentuarà en la paraula la vocal que no porta el signe ̥.

§ 51. Una cosa que 's pot representar graficament ab facilitat, es el nombre d' aquells sons, que en la llengua parlada pertenexen a la matexa serie de sons.

Encara qu 'en la descripció dels sons hem considerat i descrit cada un d' ells ailladament, sabem no obstant, que la unitat fonètica en la parla, no está formada per un sò sol, sino sempre per un grupo, per una serie de sons. Aquestes series de sons no son idèntiques ab les paraules. Les paraules son unitats llogiques, pero no fonètiques. Les series de sons son originades per la durada de l' expiració necessaria pera sa producció. La durada d' aquesta expiració dependex de la mesura ab que una idea 's vol separar de la que la seguex. Si jo vull dir, p. ex., *el catalá es una llengua románica parlada per quatre millions d' homes* pronunciaré aquesta serie de paraules ab la matexa expiració. Aqui vull expressar solsament una idea, axò es, que la llengua románica anomenada „catalá" es parlada per molts homes. Per el contrari, si dic *el catalá es una llengua románica; quatre millons d' homes la parlen,* comenso, aqui, despres de *romá-nica,* una nova expiració. Aquí exposo dues idees: 1) que 'l catalá es una llengua románica, 2) que molts homes la parlen. De manera que desprès de *románica* comensa una nova idea.

D' aquesta manera la parla catalana 's composa de grupos d' expiració, que segons el grau del cambi del pensament se troven separades per pauses

més grosses ó més petites. En la escritura ordinaria s' indican aquestes pauses, segons la seva importancia, per medi de diferents signes (, ; . etc.), mentres que 'ls espais que 's troven entre les paraules, no indiquen, en realitat, cap pausa.[1]) En la transcripció fonètica 's procura escriure sense espais tot lo que pertenex a la matexa expiració sempre que 's vulga fer una anotació exacte, p. ex. [kw̥anunsətr̥ǫƀətotsǫłələmu̥n̥tan′ə sęnzą̇łtr̥əku̥m̥pən′iəkələđeḷ̥sfačiđəłzəƀęts . . .].

Aquesta manera d' escriure se recomana, especialment si 's tracta de fixar la conversa diaria rapidament parlada.[2]) La constatació de les pauses de l' expiració es en catalá tan més important, en quan, aqui, molta gent, avants de una de tals pauses, tenen una pronunciació variada.[3])

---

[1]) Tothom que s' hagi esforsat, al extranger, no sols pera parlar sino també pera compendre una llengua forastera, sab lo dificil qu' es al comensament de reconexer ab l' oido, ahont comensen i ahont acaben les paraules. — També es conegut el fet de que les persones poc illustrades al escriure la propia llengua molt sovint separan malament les paraules.

[2]) No l' hem empleada en els textes fonètics, pera no fer innecessariament dificultós el seu estudi.

[3]) Veyau Cap. III, N° 2, 3; 10; 57, 59 i el meu article sobre l' *a* final dins els dialectes de l' Ampurdá (a punt de sortir).

Capitol V.

Exemples de transcripció fonètica i d' ortografia usual.

Transcrivim lo següent segons la pronunciació del Dr. Isidro Villá de Granollers-Barcelona. Del primer texte, qu' hem pres dels *Croquis pirenencs* d' En J. Massó Torrents ab especial permis de l' autor, els tres primers paragrafs han sigut publicats fonèticament fa poc temps per l' eminent fonètich En J. Mª Arteaga Pereira en el *Maître phonétique*, 1904, p. 121. Entre la seva reproducció y la meva existexen — a part del diferent sistema de transcripció — algunes petites divergencies que s' explican principalment per diferencies dialectals dels nostres dos subjectes.

Ortografia de l' „Avenç“.

Vagant per la montanya.

Pastors i remades.

Quan un se troba tot sol a la montanya, séns altra companyia que la dels faigs i dels abets, séns altra conversa que 'l gai murmuri dels xaragalls esmunyint-se sota l' herba o l' infinidament carinyosa complanta del vent a travers del bosc, es quan un se n' enamora de debò.

I es un amor que encisa i va captivant el cor enamoradiç fins que se n' apodera, dient-li am veus dolcíssimes que 'ls seus encants no tenen mai fi, que les seves voluptats no cancen.

I un hom deixa allargar les estones de contemplació, i, mai prou assadollat de ses belleses el qui l' ha vista de dia, la vol sorpendre a la nit.

Es una matinada d' Agost i fa unes dugues hores que he passat per Noedes, l' hivernal vilatge que dóna nom als estanys tenebrosos enclavats entre ls pics vorers al Madres, l' alterós cim que separa 'l país català del gabaig. Vaig pujant, pujant, encisats els ulls, vigorisat per la puresa i la temperança de l' aire, content del primer bocí d' excursió i adhuc de la soletat que m volta, quan sobtosament entro en el bosc.

Oh quin bosc més temptador! El camí, poc fresat, giragonceja entre faigs gegantins que allà al cap-d' amunt del brancam són atapaits de fulla que tot tremolant transparenta la blavor del cel. Vaig fent camí tot afalagant-me les orelles les mil

Transcripció fonètica.

bəgan pər lə mu̥n̥tan'ə

· pəstọs i r̄əmađəs

kw̥an un sə tr̥ọƀə tot sọł ə lə mu̥n̥tan'ə sẹnz ą̥ł̥tr̥ə ku̥m̥pən'iə kə lə đəł̥s fač i đəłz əƀẹts sẹnz ał̥tr̥ə ku̥mbẹr̥sə kəł gai mu̥rmuri̥ dəł̥s šərəgal̥'s əzmu̥n'in̥sə sọtə l ẹrƀə ọ l i̥n̥fi̥ni̥đəmẹn kəri̥n'ọzə ku̥m̥płan̥tə đəł ƀẹn ə tr̥əƀẹz dəł ƀọsk es kw̥an un s ən ənəmọrə đə đəƀọ

y ez un əmọr̥ k ən̥sizə i ƀa kəpti̥ƀan əł̥ kọr ənəmurəđis fin̥s kə sə n əpu̥đẹr̄ə di̥ẹn li əm bẹu̥z du̥ł̥sisi̥məs kə ł̥s sẹu̥z əŋ̥kanz no tẹnən mai̥ fi kə ləs sẹƀəz ƀu̥lu̥ptats nọ kan̥sən

i un ọm dẹš əl'ərga ləz əstọnəz də ku̥n̥təm̥płəsyọ i mai̥ pr̥ọu̥ əsəđu̥l'at də səz ƀəl'ẹzəs eł ki l a ƀistə đə điə lḁ ƀọł su̥r̥pẹndr ə lə nit

es unə məti̥nađə đ əgọst i fa unəz dugəz ọrəz k ẹ pəsat pər nu̥ẹđəs l i̥ƀərną̥ł ƀi̥lačə kə đọnə nọm əłz əstan̥'s tənəƀrọzu̥s əŋ̥kł̥əƀats en̥tr̥ə ł̥s piks bu̥rẹs əł mađrəs l əłtərọs sim kə səparə ł̥ pəis kətəła đəł gəƀą̥č Bą̥č pu̥žan pu̥žan ən̥si̥sadz əłz ul̥'s bi̥gu̥ri̥zat pər̥ lə pu̥rẹzə i lə təm̥pəran̥sə də l ai̥rə ku̥n̥tẹn dəł pr̥i̥mẹ ƀu̥si d əsku̥r̥syọ i əđuk də lə su̥lətat kə m bọłtə kw̥an su̥ptọzəmẹn en̥tr̥u̥ n əł ƀọsk

ọ kin bọsk mẹs tən̥teđọ əł̥ kəmi pọk fr̥əzat . ži̥rəgu̥n̥sẹžə en̥tr̥ə fą̥č žəgən̥tin̥s k əl'a əł̥ kab d əmun dəł brəŋ̥kam sọn ətəpəidz də ful'ə kə tot tr̥əmu̥lan trən̥spəren̥tə lə ƀłəƀọ dəł sẹł bą̥č fẹn̥ kəmi tot əfələganmə ləz u̥rẹl'əs ləz mił̥

remors de la Natura, am les quals armonisa l ritmic brugit de les meves trepitjades. A terra hi ha branques seques que les ventades fortes o el llamp han esqueixat. De tant en tant, el verd obscur d' un pi 's destaca del verd alegroi de la fageda; però ls pins sovintegen més com més va, fins que sento les esquelles del primer remat. Aviat veig les clapes d' herba i vaques qui hi pasturen tranquil·lament, mentres algunes corren esbogerrades tot ventant desesperadament la cua. Ja hi sóc; ja trobo un vailet rabadà que m' acompanya ont es el pastor

. . . .

L' estreta vall que porta 'l riverol que ve dels gorcs es tota ella un tarter, però en el fons corre l' aigua sobre un suau llit de molsa. Després la vall s' aixampla, i a l' esquerra s' aixeca un serrat llarguissim tot cobert de bosc, d' herba i de mates. De sobte començo a veure blavejar el gorc Estelat. La sorpresa produida per l' aparició de tanta aigua en mig dels cims espadats s' apodera del meu esperit, perquè es una impressió inesperada que s grava fonda, fonda. No 'm canço de mirar les llates bellugadices que l' airet forma graciosament a la vora on m' estic i les acompanya a l' altra vora; es un suau gronxolar que no arriba a onada. En alguns punts les aigües besen la roca nua. Un tronc d' abet colossal que les neus o el llamp han mort, que les ventades fortes han fet tornar blanc com el marbre, jeu surant damunt de l' aigua com una calavera abandonada. La soletat atreu i este-

rəmǫz də lə nəturə əm ləs kwḁł̥s ərmu̥nizə ł r̄itm̥i̥k bru̥žit də ləz męƀəs trəpi̥ǧǧađəs ə tęr̄ə i a ƀraŋkəs sekəs kə ləz ƀəu̥tađəs fǫr̥təs ǫ ł l'am an əskəšat də tan eu̥ tan əł ƀęr̥t u̥pskur d u̥m̥ pi z dəstakə dəł ƀęr̥t ələgrǫi đə lə fəžęđə prǫ̥ ł̥s pi̥ns su̥ƀi̥n̥tęžən męs kǫm męz ƀa fi̥ns kə sę̥n̥tu̥ ləz əskel'əs dəł̥ pr̥i̥mę r̄əmat əƀi̯ad bęč ləs kł̥apəz dęrƀə i ƀakəs kə i pəsturən trəŋ̊kiləmęn męn̥tr̥əs əłgunəs kǫr̄ən əzƀu̥žər̄ađəs tǫd bən̥tan dəzəspərađəmęn lə kuə ya i sǫk ya trǫƀu̥ u̥m bəi̥lęt r̄əƀəđa kə m əku̥m̥pan'ə u̥nt es əł̥ pəstǫ

. . . .

l əstrętə ƀal' kə pǫr̥tə ł r̄iƀərǫł kə ƀę đəł̥s gǫr̥ks es tǫt ęl'ə u̥n tərtę prǫ n əł fǫn̥s kǫr̄ə l ai̥gwə sǫƀr u̥n̥ swau̥ l'it də mǫł̥sə dəspręs lə ƀal' s əžam̥plə i ə l əskęr̄ə s əšękə u̥n sər̄at l'ərgisim tǫt ku̥ƀęr̥t de ƀǫsk d erƀə i đə matəs də sǫptə ku̥męn̥su̥ ə bęu̥rə ƀłəƀəža əł gǫr̥k əstəlat lə su̥rpręzə prǫđůiđə pər l' əpəri̥syǫ đə tan̥t ai̥gwə əm mió dəłs si̥m̥s əspəđats s əpu̥đęrə đəł męu̥ əspərit pər̥kę ez un i̥mprəzyǫ i̥nəspərađə kə zə graƀə fǫndə fǫndə nu̥ m̥ kan̥su̥ đə mi̥ra ləz l'atəs bəl'u̥gəđisəs kə l ḁi̥ręt fǫrmə grəsyǫzəmęn ə lə ƀǫrə ǫn m əstik i ləz eku̥m̥pan'ə ə l ał̥trə ƀǫrə ez u̥n̥ swau̥ gru̥n̥šu̥la kə no ər̄iƀ ə u̥nađə ən əłgu̥n̥s pu̥n̥ts ləz ai̥gwəz ƀęzən lə r̄ǫkə nuə u̥n̥ trǫŋ d əƀęt ku̥lu̥sa̧ł kə ləz nęu̥s ǫ ł l'am an mǫr̥t kə ləz ƀen̥tađəs fǫr̥təs an fęt tu̥rna błaŋ kǫm əł marbrə žęu su̥ran dəmun də l ai̥gwə kom unə kələƀęr əƀəndu̥nađə lə su̥lətat ətręu̥ i əstə-

mordeix tot alhora en aquest paisatge dantesc. M' ajec a la vora de l' aigua i em delito llarga estona contemplant ara l' estany, ara 'l cel, ara les roques immenses, grises, enasprades. Oh! Que dolç es divagar aquí i en tal positura! Que hermós deu esser en una nit estelada veure com s' hi emmirallen les estrelles! Que bé 's comprèn essent aquí, com la soletat es la mare de la por! Com la llegenda s' imposa! Un hom la veu formant-se en l' intel·ligencia dels pobres pastors isolats del món. L' estany fa néixer sentiments de veneració i de respecte. An el qui s' hi ha trobat am tempestats de torb o amb el vent xiulant en fosca nit, li acut aclaparadora la paorosa idea de l' infern. Aquest es lloc de bruixes i de diables. Un cop a l' any hi ve 'l rector de Noedes a beneir-lo pera allunyar-ne l' esperit del mal. Ningú gosaria tirar-hi una pedra, per por de terrible castic: pot-ser se n' aixecarien nuvols prenyats de llamps i trons. Però 'm compareixen insidiosos el desitg i la pueril esperança de que alguna cosa succeeixi, i, sense moure-m d' ajegut, maquinalment tiro una pedra i m' entretinc veient les ondereles que fa, i els cercols com s'engrandeixen, fins que desapareix a dins l' aigua . . .

Els segadors.

Catalunya, comtat gran
qui t' ha vista rica i plena
ara l rei nostre senyor
declarada ns té la guerra.

mu̥rdęš tot əlǫrə ən əkęt .pəisačə đən̥tęsk məžęk ə lə ƀǫrə đə l ai̥gwə y əm dəlitu̥ l'argə stǫnə ku̥n̥təm̥pƚan arə əstan' arə ł sęl arə ləs r̄ǫkəs i̥mmęn̥səs grizəs ənəspr̥ađəs ǫ kə dǫłz əz di̥ƀəga əki i̥ ən tął pu̥zi̥turə k ərmǫz dęu ęsə ən u̥nə nit əstəłađə ƀęu̥rə kǫm si əmmiral'ən ləz əstręl'əs kə ƀę s ku̥m̥pr̥ęn əsęn əki kǫm lə su̥lətat es lə mar̄ə đə lə pǫ kǫm lə l'əžęndə s i̥m̥pǫzə u̥n ǫm lą̥ ƀęu̥ fu̥rman̥sə n l i̥n̥təli̥žęn̥syə đəł̥s pǫƀrəs pəstǫs izu̥ladz dəł mǫn l əstan' fa nęšə sən̥ti̥męn̥s də ƀənərasyǫ i đə r̄əspęktə ən əł ki s i a tr̥u̥ƀat əm̥ təm̥pəstadz də tǫr̥p u̥ əmb əł ƀęn̥ ši̥u̥lan ən̥ fǫskə nit li̥ əkut əkl̥əpərəđorə lə pəu̥rǫzə i̥đęə đə l i̥n̥fern əkęt ęs l'ǫk də ƀrušəz i đə đyabbləs u̥n kop ə l an' i ƀę ł r̄əktǫ đe nu̥ęđəs ə ƀənəirlu̥ pr̥ əl'u̥n'arnə l əspr̥it dəł mął ni̥ŋgu gu̥zəriə ti̥rari̥ u̥nə pęđrə pər̥ pǫ đə tər̄ibblə kąsti̥k potsę sə n əšəkəriən nuƀu̥ł̥s pr̥ən'adz də l'ams i trǫn̥s prǫ m̥ ku̥m̥pəręšən i̥n̥si̥đi̥ǫzu̥s əł dəzič i lə pu̥ərił əspəran̥sə đə ke łgunə kǫzə su̥ksu̥ęši i̥ sęn̥sə mǫu̥rəm d əžəgut məki̥nąłmęn tir u̥nə pęđrə i̥ mən̥trətiŋ bəyęn ləz u̥ndəręłəs kə fa i əł̥s sęr̥ku̥ł̥s kǫm̥ s əŋgrəndęšən fin̥s kə dəzəpəręš ə đin̥s l ai̥gwə . . .

əł̥s səgəđǫs.

kətəlun'ə, ku̥m̥tat gran
ki ta ƀistə r̄ikə i płęnə
arə ł r̄ęi̥ nǫstr̥ə sən'ǫ
dəkl̥ərađə u̥s tę lə gęrrə.

Bon cop de falç, defensors de la terra!
Bon cop de falç!
Lo gran comte d' Olivar
sempre li burxa l' orella:
„Ara és hora, nostre rei,
ara és hora que fem guerra.“
Contra tots els catalans
ja ho veieu quina n'han feta
seguiren viles i llocs
fins al lloc de Rius d' Arenes;
n' han cremada una iglesia
que Santa Coloma s deia;
cremen albes i casulles,
els calzers i les patenes,
i el Santissim Sagrament,
alabat sia per sempre.
Mataren un sacerdot
mentres que la missa deia,
mataren un cavaller
a la porta de l' ìglesia,
don Lluis de Furrià,
i els angels li fan gran festa.
El pa que no era blanc
deien que era massa negre:
el daven an els cavalls
sols per assolar la terra;
del vi que no era bo
engegaven les aixetes:
el tiraven pels carrers
sols pera regar la terra.

bon kǫb də fąl̥s, dəfən̥sǫs də lə tęr̄ə
bon kǫb də fąl̥s.
əł graη̥ kǫm̥tə đ u̥li̥ƀaʳ
sęm̥pr̥ə li ƀur̥šə l u̥ręl'ə
ar ez ǫrə, nǫstr̥ə r̄ęi
ar ez ǫrə kə fęm gęr̄ə
kǫn̥tr̥ə tǫts əl̥s kətəlan̥s
ya u̥ ƀəyęu̥ kinə n an fętə
səgirən biləs i l'ǫks
finz əł l'ǫk də r̄iu̥ d əręnəs
n an kr̥əmađə unə i̥glezi̥ə
kə san̥tə ku̥lǫmə z deyə
kręmən ałbəs i kəzul'es
əl̥s kąłzəz i ləs pətęnəs
i əł sən̥tisim səgrəmęn
ələƀat siə pər sęm̥pr̥ə
mətarən un̥ səsərdǫt
men̥tr̥əs kə lə misə đeyə
mətarən uη̥ kəƀəl'ę
ə lə pǫr̥tə đə l i̥glezi̥ə
dǫn l'u̥iz də fu̥r̄ia
i łz anžəl̥s li fan gran fęstə
əł pa kə nǫ ęrə błąη
deyən k ęrə masə nęgrə
əł daƀən ən əl̥s kəƀal's
sǫl̥s pər əsu̥lá lə tęr̄ə
dəł ƀi kə nǫ ęrə ƀǫ
ənžəgaƀən ləz əšętəs
əł ti̥raƀən pəl̥s kər̄ęs
sǫl̥s pərə r̄əga lə tęr̄ə

A presencia dels seus pares
deshonraven les donzelles.
En daven part al virrei
del mal que aquells soldats feien:
„Llicencia ls he donat jo:
molta més sen poden pendre.“
A vista de tot això
s' és esvalotat la terra.
Entraren a Barcelona
mil persones forasteres:
entren com a segadors
com erem en temps de sega.
De tres guardes que n' hi ha
ja n' han morta la primera;
en mataren al virrei
a l' entrant de la galera;
mataren als diputats
i als jutges de l' Audiencia.
Anaren a la presó:
donen llibertat als presos.
El bisbe ls va benehir
am la mà dreta i l' esquerra:
„Ont és vostre capità,
ont és la vostra bandera?“
Varen treure l bon Jesús
tot cubert amb un vel negre:
„Aquí és nostre capità,
aquí és la nostra bandera.
A les armes, catalans,
que ns han declarat la guerra!“

ə prəzen̥syə đəl̥s sęu̥s parəs
dəzu̥nr̄aƀən ləz du̥nzęl'əs
ən daƀən par̥t əł ƀi̥r̄ęi
dəł mął k əkęl̥'s su̥łdats feyən
l'isęn̥syə łz ę du̥nat yǫ
mǫl̥tə męs səm̥ pǫđən̥ pendrə
ə ƀistə đə tǫt əšǫ
s ez əzƀəlu̥tat lə tęr̄ə
ən̥tr̥arən ə bər̥səlǫnə
mil̥ pər̥sǫnəs fu̥rəstęrəs
en̥tr̥ən kǫm ə səgəđǫs
kǫm ęrəm ən̥ tęm̥s də sęgə
də tręs gwardəs kə n i a
ya n an mǫr̥tə lə pr̥i̥męṙə
ən mətarən əł ƀi̥r̄ęi
əl ən̥tr̥an də lə gəlęṙə
mətarən əl̥s di̥pu̥tats
i eł žuǧǧəs də l əu̥dyęn̥syə.
ənarən ə lə pr̥əzǫ
dǫnən l'i̥ƀər̥tat əl̥s pr̥ęzu̥s.
əł ƀizƀə łz ƀa ƀənəi
əm lə ma dręta i l əskęr̄ə
ǫn̥t ez ƀǫstr̥ə kəpita
ǫn̥t ez lə ƀǫstr̥ə ƀəndęṙə
barən tręu̥rə ł ƀǫn žəzus
tǫt ku̥ƀęr̥t əmb u̥m bęł nęgrə
əki es nǫstr̥ə kəpita
əki es lə nǫstr̥ə ƀəndęṙə
ə ləz arməs kətəlan̥s
kənz an dəkłərat lə gęr̄ə

Index.

[a] 60
[ạ] 60
[a̧] 60
[ạ̥] 65
accent 72
africat 28
Alcover 43
alveols 23
anterior 30
arrodonit 30
Arteaga Pereira 75
Avenç 76

[b] 37
[ƀ] 39
billabial 29
billabivelar 30

[č] 49
cavitat bucal 21
caxa de ressonáncia 26
consonants 36 ss. — bilabiovelars 57. — billabials 36 ss. — destriament 27-30. — linguoalveolars 47. — llabidentals 43. — mediopalatals 51. — prepalatals 49. — velars 54
continuu 25
cordes vocals 13. — diferentes posicions 14. — superiors 19

[d] 44
[đ] 45
dents 23
Diccionari de la llengua catalana 1. 8
durada dels sons 70

[e] 59
[ẹ] 58
[ȩ] 59
[ę] 59
[ẹ̥] 64
[e̥] 63
[ȩ̥] 65
entonació 69
epiglòtis 20
esplosiu 26
expiració 73

[f] 43
Fabra 39. 46. 54
faringe 20
fonema 13. — f. mistes 16. — sorts 16. — sonors 16
fosses nasals 21
Foulché-Delbosc 53

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03350 4765